

En kort beskrivning uppå trenne resor och peregrinationer

Bok I: Beskrives en resa som genom Asia, Afrika och många andra hedniska konungarikerna samt öar med flit är förrättat av Nils Matson Kiöping, Kongl. May:ts före detta Skeppslöjtnant

Anno 1647 seglade jag ifrån Holland igenom sundet emellan Frankrike, England och Holland och den spanske sjön, gåendes Kanarieöarna förbi, vilka höra konungen i Hispanien till, belägne uti Afrika, rätt under jämna dag- och nattstreck och äro allom väl bekände.

*

När vi kommo uti store Västerhavet blevo vi av någre sjörövare jagade utur vårt red och måste gå in uppå guinesiske sidan. Ankommo alltså vid Kapo de Verde, i förre tider kallat Hesperides, om vilket Ovidius skriver.

Invånarne heta kaffers; ett mycket stort folk och grymt till anseendet. De kommo till oss där vi hämtade vatten i stor myckenhet. Alle hade pilar och bågar med sig och bragte oss överflödige boskap och citroner, begärandes järn igen, i synnerhet knivar. De gingo ock helnakne, intet skylandes någon lem. Och ehuru väl de vore helsvarte, så hade de likaväl blå och röda strimmor runt om kroppen, vilka de hade uppskurit med knivar och sedan inslagit och låtit ingrott med sådan färga.

Deras kvinnfolk voro mäktiga oförskämde. Ja, en födde barn i alles våres åsyn och ingen var som hjälpte henne. Ej heller såg man att hon skulle giva sig det ringesta för någon värk, utan det var uti en handvändning bestält. Strax stod hon lika frisk upp, tog fostret på armen, bar det till ön sjön och tvättade det, kom sedan strax tillbaka igen med sitt foster på ryggen bundit, bärandes med sig en hop citroner uti en korg sammanflätad av gröna blad.

Ibland andra som till oss kommo, besökte oss en stor, hög, ung man. Han hade sina pilar och båga i handen, omgjordat med en rem uppå vilken han uti en skida hade hängandes sex stora knivar. Denne talade färdigt holländska, sade sig hava varit uti Holland, i synnerheet Amsterdam, Rotherdam, Delfft, Haag etc. Han talade oss hårt till, och befalte att vi strax skulle packa oss dädan, ty de ville intet lida oss uppå sitt land.

Här kunde jag intet märka några odjur, ej heller vad uti landet var till att hämta, emedan jag ingen fann, med vilken jag tala kunde. Dock kunde man därav förnimma att där skulle vara skadeliga kreatur, emedan de hade hängt sine barn insvepte uti korgar av blad gjorde högt upp i träen.

*

Några klippor som kallas öppna ögonen, de äro en hop blinda klippor, vilka ligga emellan Kapo de Verde och Kapo de bon Esperanse (det är: en udde av gott hopp till resans fullbordan) sträcka sig vid pass 60 mil uti sjön, för vilka alla sjömän sig högeligen frukta och noga måste akta att de däruppå icke bliva drevne av strömmen. Ty om de råka falla därinuppå så är där ingen utkomst, utan alle måste där bliva. När man nu dem förbi gått haver, så må man sedan intet frukta för några blinda klippor uti det etiopiske eller österländske havet.

*

Uppfarelsensholmen eller Assenceön är en ö vid pass fyra mil i rund, utan inbyggare. Här är intet annat bland stenarna och sanden att finna än en stor myckenhet av sköldpaddor och stora fiskamåser, vilka låta taga sig med händerna och vore intet skygga. Sköldpaddorna äro där mäktiga store. Ja, så att vi stodo fem personer uppå en. Hon gick ändock med oss vart hon ville. Vi samlade en stor myckenhet av deras ägg, dem de hava gravit neder uti sanden och solen sedan värkar ut ungar. Deras ägg äro helrunde med en tunn hinna uppå, såsom vindägg. De äro ock mäktiga torra uti sig själva, så att enär de äro kokade måste man steka dem uti oljo. Hon haver tvenne hjärtan uti sig och deras kött smakar mäktiga ljuvligt. Kunna också leva uti sex eller sju veckors tid utan mat, allenast de fingo vatten, vilket vi på skeppet prövade och därav hade en lång tid vår dageliga förfriskning. Desse, när de komme på ryggen, kunna de intet vända sig om, utan måste där ligga och svälta ihjäl.

*

S:ta Helena är ock en ö av åtta eller nio mil i runden, en bergaktig ort. Kan väl synas enär klart är 30 mil uti sjön. Denne haver varit alltid obebyggd, men nu för fyra eller fem år sedan besatter med folk av de engelske, vilke där hava uppkastat tre skansar. Jorden är av naturen så skön, att hon genom ringa bruk bär överflödiga frukt, som kål, sallad, persilja, morötter, pomoner, meloner etc. Allt vad man där sår växer strax, allenast man måste väl stänga därom för vilda svin och bockar som däruti överflödiga äro.

Uppå bergen hava de spanier, som där legat och förfriskat sig, planterat pomerans-, citrone- och lemoneträd, vilka allt stadigt bära frukt. Och ingen som tillförne dit kom tog något till spis av landet utan han planterade annat igen i samma stället, andre efterkommande skepp till nytto, i synnerhet portugiser och engelske. Men holländaren tog icke allenast så mycket som han behövde, utan ock torde väl riva neder stängslet om det som var planterat. För den skull blev det som kvarlämnat var av svinen förtärt, sedan de voro bortreste.

Svin och bockar haver där tillförne varit i största myckenhet, ja, så spake att de hava låtit taga sig med händerna. Men anno 1656, å den tiden jag där var, voro de mäktiga skygge för folket, så att de som där tillförne varit hava sig högeligen förundrade. Men enär vi omsider gingo emellan bergen uti de ljuvlige dalar och skogar funno vi där många villa hundar löpandes, vilka stor skada hava gjort uppå desse ovanbemälte kreatur.

Desse hundar äro således uppå landet komne, nämligen:

En hollands-skeppare, kommandes med skepp tillbaka från Java, sökte denne S:ta Helena om förfriskning. Men när han bortresa skulle och så mycket bekommit som han hade behov, släppte han där viljandes en sto tåva på landet, som full var med valpar, vilken sedan uppå landet ynglat haver, varigenom kreaturen icke allenast äro skygge blevne, utan ock hundarna av dem hava haft sitt uppehälle.

Ty holländarens osed och oart är detta: att allt evad som androm länder – i synnerhet portugiser och engelske, vilka själve hava uppfunnit denna platsen och där med sine händer landet planterat, svin och bockar infört till att förökas, icke allenast sig, utan allom nödträngandom sjöfarande till nytto – det söker han utdöda och fördärva, oansett sig till ingen fördel.

Detta är ock ett mäktigt sunt land. Ja, så att mången som uppå skeppen lågo helt för döden, enär de kommo till lands och där hade legat uti gräset, komma de sig åter till och bliva friske.

Där är, för några år sedan, uder ovanbemälte S:ta Helena, förgångit ett spanskt skepp och folket bärgat sig där uppå landet och sedan där varit uti ett år förrän de hava blivit dädan hämtade. De hava bekant, som deras dagbok förmälar, att ingen av deras folk (800 man starkt) skulle, så länge de där vore, hava någonsin känt sig den ringaste huvudvärk, mycket mindre andra krämpor, ej heller haft där någon dödan. De hava där ock uppbyggt ett litet kapell, men holländaren rivit det neder.

Uppå denne ön finnes inga skadeliga eller förgiftige djur. Ja, icke en mygga eller fluga. Om nattetid bliver man alltid frestader av spökeri, vilka sig uppenbarligen vid elden låta se, göra dock ingen skada. Av de höga bergen faller det skönaste rinnande vatten som en människa någonsin i världen kan bekomma.

Allahanda fisk finnes här, vilken lätteligen kan fångas uti allt som största överflöd, så att det intet står till att beskriva, både stora och små av åtskillige slag. Ja, med en krokot spik utan någon bete eller metekrok kan man fånga dem. Vi bekommo så mycket att vi intet förmådde salta allt. I synnerhet är där ett slag av makrill, vilken, enär någon människa den äter, så bliver han strax betagen med en frosssjuka eller skälva och bliver röd om hela kroppen som ett blod. Men det förgår åter strax igen.

*

Den yttersta udden uti sjön av Afrika som eljest kallas Kapo de bon Esperanso, är en udde eller ett näs 35 grader söder om jämnan dag- och nattstrecktet uti konungariket Monomotapa och är det fasta landet. Dess invånarna är medelmåttigt stor tfolk och så barbariskt, att det intet står till att beskriva. De löpa helnakne, havandes intet mer uppå sitt liv än en räverrumpa för sin skamlighet hängandes. Men kvinnspersonerna intet.

De äro rätt svarta, och ehuruväl att deras jordmån gärna låter så och plantera sig, likaväl akta de det intet. Sköta ej heller om någon lära, överhet, regementsstånd, handel, hantverk eller det ringaste näringsmedel, utan – värre än oskälige kreatur – uppsöka as och obekvämlig födo, i synnerhet döda och ruttna fiskar i sjöstranden, vilka de strax uppäta. Hava ock ingen hus eller kulor. Och ehuruväl de hava mycken skön boskap, likväl skola de aldrig något därav slakta. Utan enär något kreatur är blivit själv dödt, då äta de det upp med hull och hår.

Enär någon kristen, som holländare eller engländare, dit kommer, måste de grant akta sig att de intet skjuta något skott varken med musköt eller något stycke, såframt de ville hava något gott utav dem. Eljest så löpa de uti bergen med sin boskap, där ingen kan finna dem. Och enär man nu vill någon boskap av dem köpa, så äska de ingen penningar. Om man vill giva dem så stort stycke gull eller silver som kon är stor till, kan man henne dock intet bekomma. Utan allenast ett stycke tobak eller ock grov mässingstråd, så långt som kon är med svans, rumpa och hela kroppen. Varav de göra sig ringar om armarna och fötterna.

Dock betinga de strax, att de själva skola få behålla inälvorna, vilka, enär de bekomma, låta de orenligheten litet löpa därav, och strax äta dem rå upp. Vad de ej orka förtära, binda de om sine armar och ben, till dess de bliva hungriga igen. Och enär de intet hava till att äta, löpa de som tomma hundar kring stranden och söka efter musslor, ostror och död fisk. Dessförutan komma de ombord med strutsägg och fjädrar samt små sköldpadder, intet begärandes annat igen än tobak.

Anno 1656 låg jag där uti tre veckors tid uppå ett hollands-skepp i en vik Tavelbayet. Ibland annat som i sjön lät sig se, såge vi en valfisk och en svärdfisk fäkta. Där då svärdfisken fick överhanden och hade skurit upp buken uppå valen, varigenom han kom död ilanddrivandes, då kommo där en stor myckenhet av invånarna (vilka bliva kallade hottentottor), vilka uppå en fjärdels timma åte honom slätt upp. Denne fisk var 35 famnar lång. Svärdfisken kunde ungefär vara nio eller tio alnar lång, intet mycket tjock, vid pass halvannan aln. Han är trkantig och haver fyra fenor mer än annan fisk. Uppå näsan haver han svärdet, vid pass en god aln lång, och en hand brett, med stora skarpe taggar på bägge sidor besatt, ävensom vargetänder, med vilken han går under valen och skär upp buken på honom.

Desse invånarne äro mäkta snälla löpare, så att en väl kan taga upp en hjort i längden uti loppet. Därtill ock så mäkta vissa att kasta med stenar, så att de väl kunna träffa en fluga. De låta sig icke heller skrämmas med någon värja, ty den kunna de undlöpa. Men med en pistol, omskönt han är oladder, kan man förfära tusend. Det sägas att desse hottentottar skola vara människoätare, men det finnes uti ingen sanning, ty vi begrovo där många döda, vilka väl fingo ligga för dem till frids orörde.

Enär en kvinnoperson skall hålla sig till en man, så måste hon låta hugga av sig den främste leden uppå vänstre handen lillefinger. Nattetid samkas tillsammans såväl män som kvinnor, över några hundrade, där de runt kring om en eld dansa och klappa i händerna, för skadeliga vilddjur, som lejon och tigersdjur, vilka här finnas i stor myckenhet. Där äro ock mcyket av strutser, dem invånarena mäkta artigt vet att fånga.

Elefantmästare, eller Rinoceros, är elefantes arvfiende. Finnes ock på denne orten. Detta kreaturet är ungefär halvander aln högt och tre alnar lång, så skapat som en elefant. Bärandes ett horn framman på näsan, vilket han slipar emot stenar enär han går i kamp med elefanten. Ock haver en snabel som en annan elefant, vilken går under hornet.

Och ehuru väl de som honom aldrig sett hava (i synnerhet målare) avmåla honom med skölper på ryggen och över livet, så fara de dock mycket villa. Ty hans hud är icke allenast uti sig själv tjock och slät, utan ligger i fållar var uppå annan, fåll utanpå fåll ifrån huvudet och in till rumpen, så att den starkaste karl intet kan hugga igenom hans hud med någon yxa, omskönt hon vore aldrig så skarp. Uppå detta kreaturet finnes ingenting som ju icke är tjänligt uti läkedom, såväl hans träck som annat. Hans blod haver jag uppå Java sett säljas för en riksdaler lodet. Han är av askefärgo, dock litet svartaktigare.

Denna stora udde kan man se åtta eller nio mil uti sjön, vilken består uti tvenne höga berg, det ena kallas Tavelberget – vilket är helslätt, ävensom ett bord – det andra är Lejonberget, av orsak att det är så likt ett lejon både med huvud, rygg och rumpa, ben och klor, liggandes på buken, havandes på sitt huvud en krona. Uti detta berget, eller inviken, det vi lågo med skeppen, läto esomoftast sig se allehanda sjödjur, som sjöhästar, sjökor – vilka uti allt vore som andre hästar och kor, undantagandes att de hade intet hår och deras fötter som säle- eller gåsefötter. Men hästen hade man som en annan häst, men nedan som fisk. Kon gick upp på landet att äta och blev av våra ihjälslagen. Här funnos ock sjöhundar, sjökatter, sjöråttor etc. Uti en summa: intet kreatur finnes på jorden som ju icke haver sin liknelse uti sjön.

Här faller ock överflödigt fisk, i synnerhet enär valfisken driver dem in uti inviken enär högt vatten är, dem han då upäter. Undertiden händer det sig, att han går för högt upp och vattnet faller ut ifrån honom. Så måste han fastna där kvar och bliva invånarenom till rovs.

Uti desse bergen är stor liknelse att här skall finnas skön malm, men för ved och skoglösa kunna de slätt intet uträtta.

*

Kumba de Tristan är ett berg som ligger för sig allena uti sjön. Där var intet annat till finnandes än som en stor myckenhet av fiskemåsor, vilka intet fruktade för någon människa, utan voro helspake. Här var ej heller något färskt vatten, varföre den ock med skäl må kallas Kumba de Tristan, det är: en bedrövat klippa.

*

Mauritius är en ö, i förre tider kallat Serne. Den där är ungefär åtta mil i runden och haver tillförende varit obebodd men nu för många år sedan besatt med holländare. Denna ön är S:ta Helena lik i alla egenskaper, undantadandes, att där äro intet så höga berg. Ock är detta ett mäktigt sunt och fruktbart land, bär, förutan allahanda frukt, det sköneste ebentholtz som i världen någonsin kan finnas i största ymnighet. Här är ock övermåttan mycken svin och bockar.

Skölpadder finnas här överflödigt, vilka arbetsfolket som hugga ebentholtz uppsöka och sedan med en yxa hugga hål på buken, tagandes deras feta eller istret ifrån henne, vilket de bruka uti mat, och låta henne sedan gå. En tid därefter samkar hon åter till sig så mycket fett igen som hon mist haver.

Här faller ock Amalegrisz eller Ambra, vilket kommer av sjön ilanddrivandes. Är påseendes såsom koträck. Det bliver myckit fördärvat och uppätit av de villa svinen uppå Landet. Här finnas ingen skadelig djur eller ohyra, ja, icke en mygga eller fluga, ej heller myror. De människor som der äro, säga sig aldrig hava någonsin sjuka varit sedan de komma där uppå landet. Undantagandes att han icke haver huggit sig eller fallet, kan därför ingen laathunder, som intet ville arbeta, göra sig sjuk där. Här bekomma de ock överflödigt fisk.

*

Magdagaskar eller S:t Laurents är en ö belägen uti Afrika under Stenbockens krets. Den där hålles väl så stor som Engeland och Skottland. Dess invånare äro helsvarter och mahometister. Det är ett fruktsamt land och överflöder med boskap, får och getter. Utistället för bröd äta de ett slags rötter, vilka de kalla patatas. Dem koka de och smaka likasom palsternacka.

Vi torde intet mycket långt gå ifrån stranden, förrän de stolo bort folket för oss. Ty tvenne båtsmän gjorde sig alltför dristiga och gingo för oss högt uppå stranden. Fördenskull blevo de borto, varföre skepparen alle invånare som på skeppet voro slutna ombord behölt, så länge han fick vetenskap om våra tvenne båtsmän. Allenast en av desse kaffers, eller svarte afrikaner, skickade han ut att berätta hurumed hans medbröder var beskaffat, nämligen: Arton vara fångne på skeppet för tvenne kristne.

De som båtsmännen bortrövat hade, förde dem strax till konungen, vilken vistades uti en stad Manapatán benämnd. Enär budet dit kom till konungen, som honom grant förtälde om sine medbröders tillstånd uppå skeppet, då blev konungen däröver mycket vred och skickade strax, som de sade enär de kommo tillbaka, bud efter en annan konung, vilken tillhöllt öster på landet uti Arporat, att rådfråga sig hos honom här utinnan, om han skulle behålla desse tvenne kristne och övergiva sine egne, eller ej.

Eftersom fransosen där uppå landet haver sin sammankomst, för den skull hava de fransoser, som då hos konungen stadda voro, rått att de tvenne kristne skulle mer gagna honom än 30 eller 40 av hans eget folk – allenast han kunde med goda övertala dem. Emellertid bekommo vi allt efter hand mer och mer av invånarena tillfånga, varigenom konungen nödgades släppa våra kristne lösa. Dock, på det han skulle låta skönja sitt tyranniske hjärta emot dem, lät han, förrän de förreste ifrån honom, utrycka alle hår som de kunde se och funnos på deras liv.

Vad sveda de hava lidit, betänkte nu var och en människa. Ty de förmälte, att där rycktes intet mer än ett hår uti sänder. När både skepparen med gemene man sågo, att på desse arme personer sådant tyranneri vart övat, blev beslutit, att där emot skulle vi uppå invånarena som vi fast hade, sexton friske personer behålla till slavar – vilka sedan försåldes – fyra par bleve rygg emot rygg tillsamman bundne och överbord i sjön kastade. En av dem blev näsan och öronen avskurin och tillbaka till konungen förskickad.

De berättade att denna konungen hade många elefanter uti sitt hov gångandes. Så mycket jag kunde märka, så skulle det vara ett folkrikt och ymnigt land af allehanda fetalier. Vi hämtade där stora och sköna ostror uppå trån vid stranden och av samman trån togo vi sura lemoner, dem vi åto vid ostrerna.

De fransoser hava här en ort med en liten befästning, benämnd S:ta Apollonia. Icke att de här bruka någon handel uti landet, utan ligga här och förvakta tiden. Enär de persianer och mogoler segla över Persiska vikan och in uti Röda havet till Mahomets grav, då gå de och kryssa, tagandes godset bort, sänka farkosten och dräpa folket. Sedan segla de in uti Arabien och försälja det gods och hava sin hemvist uti Dilpe och Roszciel.

*

Sokotatora är en liten ö, ungefär två mil i runden. Denne ligger rätt uti skillnan emellan Afrika och Asia. Och ehuruväl hon är ingen fruktbarande ö, likaväl bo där araber. De där leva av en slags kåda som där hämtas, vilket kallas drakeblod, dem de till köpmännerna dyrt försälja. Item fånga de upp av sjöbotten i stor myckenhet allahanda slags koraller – röda, vita, ja, av allehanda färgor – dem de med träsaxer draga ifrån botten. Desse äro först veke, rätt som blött lim, men enär det haver legat en stund i solen, bliver det hårt. Sedan slå de det i stycken och svarva det så litet och stort som de villia. De hava ock mäktiga sköna karnioler att försälja. Här under hålla sig ofta sjörövare, enär de komma seglandes ifrån Magadaskar igenom Barbariska inloppet. Ty denna ön ligger intet långt ifrån inloppet till Röda Havet, och kan ingen morisk farkost gå dem förbi, utan de se honom icke.

Detta är nu så korteligen vad jag uti Afrika sett och erfarit haver. Nu vill jag begifva mig till Asiam, vilken är mig bättra bekant än Afrika och Europa. Begynnandes först av Röda Havet.

*

Det Röda Havet kallas ock den Arabiske sjön, men av de mahometister havet Mech. Själve inloppet utur Etiopiske eller Barbariske Havet och in uti Röda Havet är uti sig själv mycket trångt. Och därtill, rätt mitt uti rännan, ligga en hop klippor för vilke man sig granneligen måste akta att man icke bliver driven uppå dem av den strömen som flyter utur Etiopiska stora havet. Detta sundet bliver kallat Närvasund eller Streto-Babel-Mandel och är intet bredare över där som det trångast är, att om man tagar en sten i högra handen och en annan i vänstra handen, så kan man med den högra kasta in uti Asiam och med den vänstra in i Afrikam.

Det kallas det Rödha Havet, för vattnet synes rött uppå Asie och Arabiske sidan. Men enär man tager det upp uti ett glas eller ämbar, så är det uti sig själv vitt. Orsaken är, att uti Arabien är jorden röd, och bergen som vid stranden ligga synas, och äro, intet annat än röd krita. Och enär det regnar – vilket intet sker mer än en gång om året – står både regnet och ett väder utis sex månaders tider stadigt. Men uti de andre sex månader skall man icke se en molnfläck på himmelen.

Detta regnet sköljer av bergen mycken röd färga som flyter neder uti sjön. Denna röda materien sätter sig emellertid neder uppå botten och därav synes vattnet rött. Uti stranden värker solen mycket salt, vilket uti sig själv är helrött, och är uti denne sjön det saltaste vattnet som jag tror någonsin i världen kan finnas. Sanden vid stranden är ock röd.

Uti de sex regnemånaderna måste invånarna uti Arabien samla så mycket vatten uti stora djupa brunnar, som de kunna hava behov uti de andre sex månaderna, både för sig själve, sine kreatur och till att försällja androm. Men uppå Etiopiske och i synnerhet Egyptiske sidan är vattnet och saltet som värkas uti stranden helt vit, effter där aldrig regnar och heller någonsin haver regnat effter Syndafloden, utan landet bliver fuktat av flodhen Nilo, vilket sker en gång om året.

Uti denne sjön är mycken fisk, ett slags som kallades Kaalkop, stor som en lax och mycket fet. Och en annan art, litet mindre, vilken hade på den ena sidan likasom man hade tagit uppå honom med en människohand. Den kallade de Araber Panghkumain, det är så mycket som Femfingersfisk. Vi bekommo ock ett slags fisk, braxnar intet olike, ja, och feta abborrar med flera andra ovanliga slag av fisk.

*

När vi lågo för Mecka med skeppet, felades oss ved att koka med. Seglade vi alltså till en liten ö belägen under Etiopien vid pass tre tyske milar uti vidden, där vi bekommo ved till vårt behov, men måste hugga det själv av myckit hårt träd. Här hade tillförne varit skog nock, men nu allt borthuggen. Intet träd kunde vi finna som fruktbart var. Ej heller bragte de oss någon frukt tillhanda, utan allt frön samt liten boskap och får, begärandes intet annan igen än tobak och lärft. Rött fris hölle de mycket av. För en aln gåve de en vacker ko igen, varuppå de skoro ett hål och hängde de uppå deras hals, så att det låg långt neder uppå ryggen. De hade ock allehanda koraller, i synnerhet röda och svarta, vilka de förtytrade för gamle skjortor.

Desse kaffers äro helsvarta, veta intet att skyla sig, dragandes allensat ett lövblad för sin skamlighet. Det var rätt ett best-aktigt folk. De drucko brännevin som av risgryn bränt var (vilket dem av skepparen skänkt blev) som vatten och lågo sedan som döda människor. Deras kvinnfolk voro mycket okyske. En man kom till oss och hade med sig tvenne unga pigor, vilka han sade vara sina egne döttrar, havandes en sticka i handen, vid pass halvannat kvarter lång. Denne begärte så långt stycke tobak igen som stickan lång var, så skulle vi få bruka vår vilje med desse hans barn.

Deras gudstjänst kunde jag intet erfara om de voro kristne, hedningar eller mahometister. Kristne kunde de intet vara, emedan de intet talade om Kristo. Ej heller Mahometister, ty jag såg med mine ögon att de intet voro omskurne.

*

Rike Arabien bliver ock nu kallat Ajaman. Och varföre hon nämnes rike eller stenige är allom väl veterligt. Här finnas många städer av vilka de förnämste ära Mecka, Aden, Maszkaeth och Zibith. Och ehuru väl mångas mening är, att denne rike Arabien skall höra under den store Turken som bor uti Konstantinopel eller Stambolda, så är det uti ingen sanning. Utan, såsom Turkiske kejsaren är deras gudstjänsts försvarare, alltså giva de honom årligen en äreskänk, vilken består uti en stor post peningar, men intet låta de något tvinga av sig.

Detta landet regeras av fyra Herrar och bor alltid den förnämste uti Mecka. Sker fördenskull årligen omskifte med desse Herrar, så att de tillskiftes icke allenast ombyta förstället – även såsom här i Sverige sker uti Uppsala Academia – utan ock flytta allt undan varandra med boningarna. Den som uti Aden tillhåller skall stiga till högsta väldet, så måste ock den som avträder uti Mecka flytta till Zibith och den där har bott flytter till Maszkalet. Alltså vika var undan för annan till dess att den fjärde kommer till Adan.

*

Mecka måste man akta, att uti Arabien finnes tvenne städer som bliva kallade Mecka. Detta ligger uti rika Arabien, strax vid inloppet uti Röda Havet. Det andra kallas Medineska Mecha-Talnabi, vilket betyder så mycket som en profets stad, är belägen uti stenige Arabien, till vilken ingen kristen eller jude på tolv mil när må komma, vid livs förspillande eller avfall, effter Mahomet där icke allenast är födder, utan ock uti en kyrka skall hänga i luften, slutin i en stålkista, och av en magnet uppdragen, vilket nu intet finnes uti någon sanning.

Ty den tiden, nämlig 1653, då jag där var, träffade jag en avfälling, benämnd Johannes, födder uti Frankfurt an Mein, vilken mig om Mahomets svävande uti luften sålunda berättade, nämligen: att denna stålkistan haver hängt tillföre uti en magnet. Men någre år sedan är samma tempel av ett gruveligt åskeslag eller tordön så sönderslagit blivit, att både stålkistan och magneten äro nederfallne, varigenom magneten icke allenast haver mist sin kraft, utan ock kistan bliven fördärvat. Ty hava dess helige eller präster sammanhäftat bemålte stålkista med fyra granne järnkedjor, den de sedan hava upphissat överst under valvet uppå samma stället som hon förr hängt haver. Och på det att ingen skall skönja att hon hänger uti några kedjor, bliver det var morgon så fullrökt med allehanda rökelseverk, och står röken så tjock under valvet, att denne kistan föga annorledes kan synas än hänga och sväva av sig själv.

*

Mecha uti Streto Babel Mandel är en liten stad, slätt intet befäst. Allenast söder för staden hava de en liten skans uppå ett berg, varuppå ligger några stycken. Och ehuru väl staden är intet stor, så är han likavisst mycket folkrik, särdeles den tiden som de persianer och mogoler komma med sine farkostar med allahanda kosteliga varor lastade och lägga där an. Sedan resa de över land till Mahomets grav. Då kan det myckna folket intet uti staden hava rum, utan de sätta utanom upp sine pauluner. Och då synes staden tre eller fyra gånger större än han är uti sig själv. Och ehuru väl han är intet stor, så haver jag dock i ingen stad i hela Österlandet sett så stora rikedomar som uti denna, i synnerhet uppå guld. Ty här är ett hus, väl så stort som Uppsala Academia den nya, uti vilket alla dagar, ifrån solenes uppgång till hennes nedergång, intet annat väges än guld: myntat guld in och omyntat ut igen. Ja, så stora stycken, som mera kunna draga än ett halvt skeppund.

Här drives ock en mäktig stor handel med ädla stenar, pärlor, gyllen- och silverduk; En stor myckenhet av koraller av allahanda färger, Agateverk, som kannor, flaskor, skålar. I en summa: allt vad som till husgeråd med faat och tallrikor behöves, så finner man där till köps av fin Agatsten, färgat både röd och svart. Denna staden är ock mäktig lustig och behagelig, både av lägenhet, som hamn och seglats. Ty hit samkas de rikaste köpmän uti Indien, vilka bringa med sig allahanda sällsamma varor.

Sedan är denne staden mäktig vackert bygder. Många hus äro allt utantill glaserade. Många kyrkor äro där med höga torn. Där Sultan eller Ståthållaren bor är ett övermåttan skönt hus. Och den rundelen som han stadigt uti vistas, är utantill all beslagen med fint gull. Judar äro här ock i stor myckenhet. Här bo ock många kristne. I synnerhet är där ett Fransiskanerkloster, varutinnan äro fyra munkar. Armenier komma och hit att handla. De engelske och holländske hava här ock sina hus, varuti årligen stadigt ligger folk och handlar ut och in.

Det är ock en fruktbar ort av allahanda frukt och ätande varor. Men ved och vatten är här mycket dyrt. Vin är dem hårt förbudt att dricka, men likaväl falla här trevelige sköna druvor. Ingen kristen eller jude må visa sig drucken på gatorna och dagen, såframt han vill behålla livet.

Och såsom här, såväl som annorstädes, både uti Babylonien och Persien är en gruvelig hetta när solen är i kräveten. Ty desse länder ligga rätt under krevetans krets. Då hava de mycket tjocka väggar på sina Hus. Därtill bygga de ett iholt torn mitt uppå taken, vilket de, enär hettan begynnar komma, behänga med yllentäcken. Så drager sig vinden eller vädret utföre neder i husen. Ty ifrån klockan sju om morgonen och intill fyra om aftonen, är omöjligt att ingen människa kan förrätta något ute för den stora hettan.

*

Aden synes vara en skön stad. Och emedan jag intet var där inne, utan seglade honom förbi, kan jag egentlig intet något visst om honom skriva. Han är belägen uti bergskrevorna. Och överst uppå ett berg ligger ett stort slott med stycken uppå.

*

Maskalet är ock belägen uti hårda klippor och uppå höga berg byggt. De portugiser hava uppbyggt denna staden, men sedan igenom förräderi övergången till de araber, vilka ihälslogo alle kristne som där inne voro, skonade ingen utan dem som ville låta omskära sig. Ty inne ut staden bodde inga andra än kristne. Nu är han så befäst, att han för mänsklig ögon synes oövervinnerlig. Desse bägge städer ligga vid Persiske sjön, mäktigt högt upp i vädret, och kan man väl uti sjön se dem på åtta milers när då klart väder är. Emellan bägge desse städer uti de höga bergen hava de sina guld-miner.

*

Zibith är en liten stad, belägen vid Röda Havet, varuti ock en av de förnämste Herrar besitter. Dit reste ock gesanten Henrick Pelliconie att hedra honom, vilket var 1653 den 24 juni. Strax när vi ankommo, skickade denne Herren en sin secretarium och en av sine kapitener som var över hans garde – vilken talade god portugisiska och var vår tolk – begärandes veta vad vårt ärende var, vilket ambassadören dem upptäckte. Strax drogo de sedan iland, förtäljandes vårt värv. En timma eller två därefter kommo de åter tillbaka igen med svar, att vi andre dagen skulle komma till tals med honom.

Dagen därefter, vid pass klockan nio förmiddagen, blevo vi ifrån skeppet med stort följe hämtade. Och då vi iland komme, blevo vi alle var och en uppå sköna utstofferade hästar satte, införde för Sultan eller Herran. Den ambassadören med honom talade en lång stund. Och när han bekom det som hos denne Herren fordrades, så blevo strax skänker färdige gjorde för honom, nämlig: ett stort förgyllt kredens med ett slående urverk upp i locket, ett förgyllt handfat med

vattenkanna, tvenne långa hagelbössor, tvenne mjöhundar, tvenne malmstycken (sex-pundige), med tvenne stycken rött skarlaken samt gyllende och silver spitser. Och till Herrans broder ett stort urverk, ett stycke rött skarlakan med ett par pistoler. För de förnämste av adelen några stycken färgadt sammet, plysch och atlask med en hop Japanske Lackverck, som allehanda krydderi. Enär han nu ovanbemälte gåvor haver emottagit, blev skrifteligen emellan Sultan och gesandten stadgat och bekräftat, att de holländare, som härefter som tillförne, skulle få bruka sin Handel.

Emellertid vi där förväntade, komma till oss fyra katolske fäder, förebärandes att de voro ifrån S:te Karinsberg, eller berget Sinai, och hade nu en lng tid vandrat uti de arabiske och etiopiske länder, där omvänt många mahometister och hedningar till Kristendomen. Vilka gesanten mycket väl lät medfara, helst emedan ock han själv var katolsk, begärandes att dem måtte efterlåtas att göra följe längre upp i landet. Ty Mecka Talnabi eller Medinam förbi resa, fördristade de sig intet, ej heller kunde de finna något medfölje som gick igenom sandsjön eller arabiske öknen. Denna, deras begäran, efterlät gesanten och beställte ett särdeles rum för dem uti skeppet, där de skulle bliva i ro och obrydde.

Några dagar därefter blevo vi alle med prakt hämtade ifrån vårt härbärke och till gest budne uti hans lusthus, vilket stod uti en mäkta skön trädgård, varuti voro sköna källor, springande vatten, fiskedammar och andra sällsamma konstestycken. Här voro ock allehanda fruktbarande träd, som fikon, amandel, persisk pomerans, lemoner, citroner, plommon, etc. jämte en underlig art av druvor och allehanda roser. Enär vi såto och åto kom där ett gruveligt stort tigerdjur gångande, dock tamt, vilket åt upp smulor och ben som lågo bakom oss, tillfogandes ingen människa någon skada. Ja, det åt eller tog intet mer än de ville giva.

Strax måltiden var ändat, red sekreteraren samt några av adelen med oss att besiktiga staden. Men uppå muren eller uti sina befästningar ville de intet låta oss komma. Beledsagade oss alltså till ett stort gammalt hus, vilket de föreboro att Noack skulle hava uppbyggt. Strax därbedvid står en kyrka, vilken är runt omdragen med järngallror. Uti portgången hänger ett stort stycke trä uti en järnkedjo, vilket de sade vara ett stycke av Noe ark. De höllo det för ett skönt efterdöme och uti ett högt värde.

Dädan bragte de oss uti ett åttakantigt torn, varsom ett gruveligt lejon stod bundet. Jag förtalte kapitenen att jag hade uti konungen Kiå Abaz hov i Persien sett nio lejon. Enär han hörde att jag hade varit i Persien, frågade han mig efter konungens stat, hans Kahns eller herrar i deras regemente. Item vad väg jag haver rest och vad tid jag där varit haver. Uppå vilket jag gav honom besked så mycket

jag kunde och visste. Item jag förtalde honom om Bassas präktige stat uti Bagdadet. Summa: jag gjorde honom nöje uppå allt det han mig frågade.

De låto oss ock se en brunn, över 100 famnar djup, vilken de föreboro vara graven av patriarken Jacob. Vattnet som där blev uppvindat med läderämbar var så kallt, att vi näppeligen kunde låta det komma till tänderna. Ett stycke därifrån stod en fyrkantig kyrka med platt tak, varuti voro 100 pelare, allesamman av en sten huggna. Där voro ock många flere gamle saker, vilke dit voro bragte långt för Kristi födelse.

Någre dager därefter bleve vi till avsked plägade med en måltid och en liten föräring till gesanten. Togo alltså vårt avsked ifrån Sultan och redo därmed till vårt härbärke. Om aftonen förnummo vi av en armensk kristen, att de persianske, arabiske och indianske köpmänner hava skrivit ett brev till herren, varutinnan de skulle hava förebrått honom, att han oss – som voro otrogne kristne hundar – tillstadde stor vänskap och friheter, men dem som voro goda och trogna mahometister sökte fördärva.

Andra dagen om morgonen kom sekreteraren med några av adelen och kapitänen, och beledsagade oss en halv mil utom staden, varest en bark låg till lands, där vi inträdde med kapitänen. Och enär vi kommo till ett litet slott, benämnd Kadiar, gingo vi till lands och blevo där plägade av kapitänen. Sedan gingo vi åter in uti barken och kommo om aftonen ombord till skeppet, varest strax blev skjutit samt kapitänen plägat och åter med en föräring begåvat.

Här sågo vi ock virock växa, med vilken hela stora fälten äre planterade. Han dryper av träden likasom kåda, vilket sker två gånger om året, både vår och sommertid. Om våren är han röd men om sommaren vit. Myrham växer här ock uti överflöd. Det är ett litet trä, fem alnar högt. Haver skarpa taggar som törne. Enär man skär upp barken så löper där saft ut som tunn kåda. Och enär man smörjer döda lekamer därmed så skola de intet gärna så snart förruttna. Och enär man lägge bladerna uti en kista bland kläder, så skall ingen mal eller annat odjur däruti trivas.

Andra dagan därefter lyfte vi vårt anker, och gingo så längsutmed arabiske sidan, till att erfara om där var något uti sjöstranderna som det Ostindiske sammenlaget kunde vara nyttigt.

*

Den åttonde augusti kommo vi till en stor förnämlig stad, benämnd Ziden, vilken ligger uppå torra stranden uti en skön vik, där vi låto våra anker falla uppå tio famner fin sandgrund.

Staden synes mäktigt stor. Orsaken är, att husen stå så långt emellan varandra. De äro alla uppbyggde av specklara och utan överstrukne med vit kalk. Det haver ett slott med fyra rundelar och är väl gott för ett anlopp, men kan intet stå emot ett kanonskott. Haver jämväl en mäktigt hop med kyrkor. Så snart vi kommo på redde låto vi en fredsflagga flyga. Strax skickade oss landsherran en krigsbetjänt ombord med en farkost, till att förnimma vad folk vi vore eller vad vårt ansökande var. Varuppå våra svarade sig vara holländare, dit komne på en förtrogen vänskap att handla med dem, begärandes att de kunde vinna ett gunstigt samtal med honom.

Han for iland igen och gav herren vårt ärende tillkänna och kom åter tillbaks igen ombord med någon frukt den han sålde för penningar. Därtill hade han med en sträng befallning av guvernören, att vi strax skulle packa oss vår kos, eller han skulle hjälpa oss dädan, sägandes att vi illastinkande kristne intet vore värde att beträda sådant heligt land, i synnerhet så när Mahomets födelses stad. Vi försökte väl att bekomma för penningar något vatten, men kunde intet ske. Häruppå vi strax lyfte vårt ankar och förmente så att släppa över till Saquem uti Egypten. Men emedan strömmen satte oss så starkt uti väster och vädret så knappt var, att vi med strömmen dreves allt djupare, mer och mer, in uti Röda havet. Ty blev för gott funnit, att vi skulle hålla under arabiske landet, till att se om vi kunde komma till någon plats, var vi med manér kunde få vatten.

De munkarna som vi med oss innehade, sade att det var ännu på en lång väg intet vatten att förmoda, förrän vi voro 20 eller 30 mil förbi Medina Talnabi varest Mahomet ligger begraven, vilket ligger uti gränsen av stenige Arabien. Men jag menar, att desse katolske präster sade det för ingen annan orsak, än att de sökte komma närmare till Sinai berg.

*

Den 17 augusti kommo vi till en plats benämnd Jamborgder där vi låto vår ankar falla på halvsjätte famn röd sandgrund. Där låto vi en fredsflagga flyga. Strax kom den hövdingen uti Alidet eller byen till oss ombord, frågandes vad vår begäran var. Honom blev svarat, att vi vore kristne och holländare, begärde för betalning förfriskning och vatten, det vi ock bekommo. Här bodde mäste parten judar, vilka alltid kommo ombord till att bedriva schackeri och köpmanskap. Här bliver vävit mäktigt skön gyllen- och silverduk samt allehanda silkestyg. Vattnet som vi där fingo var så blacket, att vi intet kunde koka därmed. Dagen efter lyfte vi vår ankar, sökandes en plats om friskt vatten.

*

Den 26 augusti kommo vi till en plats benämnd Zerzes, vilken de katolske prästerna strax igenkände, sägandes att det var den platsen där Israels barn landstego enär de gingo torrskodde igenom Röda havet. De sade att uti hela Arabien var intet bättre vatten till att finna än där. Enär vi sågom att ingen ville komma ifrån landet till oss, satte vi vår lille båt ut, med tolken och åtta musketerare, förutan båtsmän med handbilar, och rodde iland. Då vi dit kommo funno vi där föga folk, allenast några judar. Vi rodde strax ombord igen, satte vår stora båt ut med alla tomma fat som vi hade, varmed vi foro iland och hämtade utur en hop sköna brunnar så mycket vatten som vi behövde.

Sedan gingo vi att besiktiga de gamla åminnelser som där voro. Där stod en turkisk kyrka. Där bredvid voro tolv pelare, vilka voro instuckne mer än tredjedelen neder i jorden. Den sade de vara av Israels barn nedersatte enär de voro komne igenom Röda havet. Judarna hade ock därsammestädes en synagoga och höll denne platsen i stort värde, och uppå samma stenar med hebraiske bokstävor uthuggit de tolv Israels barnas släkters namn. Här bodde ock en hop greker, vilka allo voro avfallingar. Judarna förmälte att uti många års tider haver intet något kristet skepp varit så långt upp uti Röda havet som detta.

Vi kunde ock klart se Sinai och Horebs berg ligga för oss. Desse präster handlade med herren gesanten och skepparen, att de skulle sätta den uti ett sund eller en invik benämnd Bajor – det är S:ta Karins sund – vid berget Sinai, vilken ligger två dagsresor ifrån berget. Detta, deras anållande, blev för gott funnit, icke allenast för prästernas skull utan ock att erfara riktighet uti sjökorten, allom sjöfarande till nyare och vissare underrättelse. Endels ock att alla med största flit sökte att se desse namnkunnige berg – ehuru väl allom intet blev efterlåtit.

Och den som mest detta verket dref, var vår förnämste herre Pelleconie, vilken som förbemält är, själv var katolsk och ville för desse fäder sig gärna skrifta. Därtill gavs ock en stor orsak till dröjsmålet att vi för motvind och ström intet kunde komma tillbaka utur Röda havet förrän de sex månaders tid, och stadiga väders blåsande sig omkastade, vilket vi då dageligen förväntade emedan den sjätte månaden var för handen och begynte vädret allareda nu att kasta sig.

Sedan vi oss där väl uppfriskat hade och vatten till vår nödtorft hämtat, jämte efterhållit råd med överbetjante, lyfte vi vår ankar och kommo den 30 augusti in uti bemälte bayo S:ta Katarinas sund och inlopp. Då vi dit kommo anhölle åter desse fäder hos gesanten och skepparen, att de ville väl göra och vara dem till berget Sinai följaktige, där de hade sin sammankomst och sina bröder.

Emellertid begynte vädret småningen att förändra sig. Ty blev det beslutit att gesanten och skepparen med några soldater skulle resa med dem. Och emedan jag var uti stor gunst hos desse katolske präster, bad jag ock dem att de ville fälla ett gott ord för mig hos överbetjante, att jag ock kunde få bliva följaktig till att bese sådana vittberömda och värdiga platser, vilket ock mig blev tillstått. En liten halv mil ifrån stranden låg ett litet torp benämmt Kutziuk. Dit gingo munkarna och hämtade så många mulåsnor som vi voro.

Den 31 efter middagen satte vi oss uppå mulåsnorne tio personer stark, undantagandes munkarna, och reste allt igenom sand och små törnebuskar. Under vägen fanns intet vatten. Vi hade emellertid lidet stor törst, där vi icke själva hade haft vatten med oss uti läderflaskor.

*

Den andra september kommo vi till berget Sinai. Där blevo vi under berget sittandes, så länge som munkarna gingo upp att förkunna sina medbröder vår ankomst. Enär de nu kommo igen hade de sex andre fäder med sig av karmeliterna, bringandes med sig varmt vatten, med vilket de tvättade våra fötter, kysste oss och betakade oss för stora välgärningen som vi hade bevisat deras medbröder.

Dock förrän vi gingo uppå berget måste vi lägga våra gevär ifrån oss uti ett vaktehus, där vid pass 300 turkiske soldater höllo vakt över bemälte berg, vilka alle bliva underhållne av desse munkar som bo på berget. Ock måste de hålla där skarp vakt, fruktandes mycket för judarna, vilka med största nit söka avhända de kristnom detta berget, efter Moses darsammastädes haver emottagit lagen av Gud allsmäktig.

Den tredje september gick ambassadören till avlösning och sedan till Herrans nattvard uti karmeliternas kloster, efter han var katolsk. Om aftonen begärte han av karmeliterna att de ville laga så att vi kunde få se några namnkunniga överlevor, som kunde vara värdige för de kristne att förtäljas, vilket oss ock blev lovat. Dagen därefter om morgonen gingo vi med tvenne karmeliter och åtta greker ut, vilke oss om alla omständigheter viste som följer:

Först ska man akta, att desse bergen stå bägge uppå en fot. Horeb bliver såväl av de kristne som bo uti Asia som mahometister kallat Chu Orel. Och betyder så mycket som en öken, emedan steniga Arabien, eller sandsjön – varutinnan Israels barn hava vandrat uti 40 år – tager där vid enär man reser ifrån sjöss och till Horeb. Detta är uti sig självt intet synerligen högt. Men berget Sinai är uti sig självt mäktigt högt och spetsigt. Ja, väl fyra gånger högre än Horeb. Bliver än av de kristne

kallat S:ta Katarine berg, emedan de katolske föregiva att S:ta Katarina, sedan hon är uti Alexandria uti Egypten blivet marterat och pint, hennes lekamen sedan av sex änglar dit fört och av någre eremiter som där vistades uti ett blodigt lakan insvept igen funnen.

Och ehuru väl detta berget haver tillförne varit mäktigt svårt att uppå komma, så hava de kristne nu igenom egne medel och stor omkostnad låtit hugga uti hårda klipporna 142 stora och breda trappor förrän man kom til själva porterna, så att där nu både kameler och åsnor kunna där upp- och avkomma. Här uppå berget behålla allena tvenne lärer sitt stadiga tillhåll: de karmeliter hava här fem och de greker tvenne sammankomster och de mahometister tre kyrkor, vilka alle härefter uppräknas:

Enär man nu haver gångit upp för trapporna, kommer man till tvenne höga portar, vilka stå bredvid varandra. Uti den ena hänger ett uthuggit stenkors, varigenom alle kristne skola gå, och den andra en halvmåna. Där skola alle mahometister gå igenom. Första man kommer in om porten uppå vänstra handen, kommer man till ett kloster benämnt S:ta Maria de la Cinnatura. Där bredvid var en mäktigt skön kryddegård med allehanda krydder och roser samt frukt, som i synnerhet paradisäpplen, vilka de kallade muses, vilken är så stor som två mansknytenävar, och hava blada som är halvannan famn långa och en fot breda, smaka mycket ljuvligt.

Där är ock äpplen, päron, myrtelbär, indianske fikon eller pisang, dadels och andra främmande frukter. Där blevo vi spisade med salt och färskt bröd samt allehanda frukter och myrtelvin. Jorden som desse trän äro planterade på är all nedanför berget upphämtat och uppsläpat. De hade ock ett annat slags vin, vilket de kallade Liatico, ett mäktigt kosteligt och välsmakande vin. Här är ock sköna vattukonster av vilka springa mäktigt gott vatten.

Högre upp på vänstre handen är ett kloster, benämnt S:ta Anna. Det är mäktigt skönt kloster uti vilket vi gäste. Där var en skön trädgård, vilken de sade vara planterat av evangelisten Johan. Desse karmeliter äta aldrig kött, utan allt krydder, örter, rötter och frukt. Högre upp är ett kapell, vilket haver ett trekantigt torn med några dammar omkring. Här vises ett hål varuti Elias skulle hava sig uppehållet när han flydde för Jesabel och där av ängelen spiset med vatten och bröd.

Högst in emot spetsen finnes en klåven klippa, varuti Gud lät sig skina Mosi enär han gick honom förbi och intet kunde se Hans ansikte. Varföre Moses haver givit sig tillbaka och står ännu uti klippan intryckt, vilket jag med mine egna ögon sett haver, likasom ett hål efter en tjock och kort man med bakdelen av huvudet,

ryggen, fötterna och utslagne armarna. Äntligt högt uppå spetsen vises rummet där Moses av Gud allsmäktig undfick tio budorden.

Nedanföre på vänstre handen är ett kloster vilket kallas S:ta Katarina. Här hava munkerna S:ta Katarine lekamen uti en vit alabasterkista, vilken prelaten visar peregriner och vandrande kristne med ett verktyg vilket är gjort utav silver. Utur desse döda ben kommer fettma likasom oljo, dock är det varken olja eller balsam. Sedan visar han dem hennes huvud och det blodige lakanet som hon är funnen uti.

Bakom altaret hade de en torr buska ståendes, vilken de sade vara densamma som Moses haver sett brinna och intet förtäras av elden. Vi måste allesammans draga skrona av oss förrän vi fingo komma honom när. Jag sål väl honom, men att det skulle vara densamma tror jag näppelig.

Där nedanföre på vänstre handen är ett annat kloster som kallas S:t Johannes döparen, vilket haver ock en mäktig skön trädgård med sköna dammar eller vattenkistor. Därhos hade de greker sine sammankomster. Det ena benämnt Koloizizi, vilka hålla sig intet så renligt som de katolske. Ock är en stor åtskillnad med dem som uti gudstjänster som uti seder och mat, i det att de äta kött och fläsk. Därhos hava de några hus, vilka de kalla Basilopoli, efter de förebära att tvenne konungesöner skola där ligga begravne. Allranederst under (dock inom porten) stå fyra turkiske kyrkor. Den ena hava de efterlåtit grekerna och pelegimerne att göra sin gudstjänst uti. Den andra står allt tillykt. Där inne (sade de) skulle vara en grop eller hål uti berget, varuti Moses skulle hava sig förhållit och fastat uti 40 dygn, sedan han haver sönderslagit de förrige stentavlor och nu begärande andra igen, till äventyrs att han nu intet torde kliva så högt upp som tillförne. Men uti de andra tvenne hålla de mahometister sin gudstjänst. Och deras präster som där uppå berget och nedanfö berget uti sine kyrkor bo (uppå arabiska kallas en kyrka mossea eller mesgita) de kalla sig nantonos, det är: de heligas grifters bevarare, av vilka helgon desse äro de förnämste: Omer, Osman, Husen och Abupeker, dem mahometisterna tillbedja. Mahomets dotter, benämnt Vatte, hålla de ock uti stor ära.

Uppå Horeb är slätt intet utam några vakthus för arabiske soldater. Enär vi nu där uti fyra dagn förlustat hade, togo vi vårt avsked utav fäderna, såväl katolske, romerske som grekiske, vilka oss med stort anhang följde neder utav berget som följer: först blev litanien sjungen och sedan läste de välsignelse över oss. Emedan de grekiske prästerna förnummo att vi skulle förresa, kom deras prelat med hela sitt följe till oss uti karmeliterklostret där vi lågo, och nödgade oss till måltid hos sig. Först blev en mässa hållen och sedan maten uppskaffat. Sedan vi hava ätit åter

en mässa hållen. Därpå både vi dem fara väl. Men de grekiske samt latinske prästerna följde oss av berget, allt sjungandes hela vägen. Alle vore de klädde uti mässekläder, bärandes somliga ljus i händerna, somlige kors, böcker och vigevatten.

Enär vi nu med ett sådant sällskap vore komne neder av berget, funno vi där en hop mulåsner och vatten färdige att beledsaga oss till skeppet. Vi toge vårt gevär igen och åter läste de välsignelse över oss och bestänkte oss med vigevatten.

Därmed satt evi oss upp och drogo våra färde. Tvenne av desse munkar följde oss till vägs och under vägen viste oss många namnkunnige platser. Som i synnerhet en halv mil ifrån berget en hel ort, där sade de att Arons barn Nadab och Abihu äro av eld förtärde. Dädan till ett annat ställe, där sade de att Israels barn skulle hava upprest den gyllene kalven, vilken de hava anbidit.

En mil därifrån stod en stor turkisk kyrka dit ingen kristen fick komma vid livsstraff. Där sammastädes sade de att Moses skulle haft sitt tjäll eller paulun när Gud talade med honom uti en molnstod. Och ett annat turkst tempel, vilket de kallade Beziel. Där sade de att buskan skulle hava stått, som Moses haver sett brinna och intet förtäras. Och asde munkarna att det skulle vara densamma buskan som de hade uti sitt kloster. Desse kyrkor bliva av de mahometister uti stor vördning hålldne.

Andra dagen därefter kommo vi till skeppet igen där skeppsfolket hade fångat en sådan myckenhet av fisk, att de intet förmåtto att salta. Om natten därefter kom igenom en väst-sydvästre vind så mycken röd sand flygandes så tjock och med en stor storm att ingen människa kunde bliva på överloppet, så att vi måste sluta alla våra luckor och över gretverken draga beckat duk.

Enär detta var överståndet (vilket varade uti en timma) kunde vi intet se överloppet eller vattnet för sand. Av detta bekommo vi visst tecken att vinden var förändrat. Besluto så att förfodra vår resa till Svaquem, en stad belägen vid stranden uti Röda havet och Egypten. Dit vi ankommo den 25 september.

När vi dit kommo, blevo vi starkt ransakade om vi voro sjörövare. Vi köpte vatten av dem och lastade skeppet med den sköneste mumie (eller döda människokroppar) som kunde finnas. Vi köpte denna mumie av juderna. Oss blev intet efterlåtitt att komma in uti staden, utan judarna kommo till oss. Många kristne besökte oss och, såsom jag förnam, skulle där vara en stor myckenhet av kristne och att de katolske skulle där inne hava tre kloster. Detta mumie hämta de uti arabiske öknen eller sandsjön upp utav sanden, vilken däruti har blivit förkvävd och av solenes hetta sammantorkat som en stockfisk.

De araber, armenier, meder och persianer bruka uti skrivande enahanda bokstäver, därtill papper av bomull gjort, vilket är så slätt likasom det voro övergångit med en snidesten. Utistället för penna bruka de ett rör eller vasspipa. Deras barn, enär de begynna lära skriva, så gives dem utistället för papper, penna och bläck, ett litet tunt bräde, vid pass en alns längd, och en liten säcke eller påsa med grann sand, vilken de strö mäktat tunt uppå brädet. Och så lära rita med fingren bokstäverna uti sanden till dess de kunna göra dem helfärdige. Sedan gives dem penna och bläck.

Armeni de tro att Kristus är sann Gud och Människa födder. Och så länge han vandrade här på jorden varit både Gud och Människa. Men så snart han for till himla, kvitterade han den mänskliga naturen och är nu allena sanner Gud och ingen Människa.

Detta landet är uti sig själv intet mycket stort. Vidden kan jag egentlig intet veta, emedan jag det intet kringrest haver, utan allenast samma vägen tillbaka som jag fram kom. Ehuru väl detta landskapet är under konungen i Persien så äro likaväl alle invånarena uti landet kristne. Här finnas uti landet ingen annen gudstjänst, allenast några mahometister som vistas hos guvernören, vilket är dit satter av konungen uti Persien och bor uti Erivana. Detta är ett oppriktigt folk, i synnerhet dem kristnom som komma från Europa älska de såsom en av himmelen kommen är, allenast han beviser att han icke är omskurin. Måste för den skull utan någon blygsamhet visa sin skam.

Störste delen av inbyggarna äro köp- och handelsmän, vilka driva en stor handel med ädla stenar och allehanda kosteliga saker uti Indien hos den store Mogor till Tartarien och Persien, bringandes sina varor sedan in uti Europa.

*

Anno 1656 in septembri träffade jag tvenne armeniske köpmän uti Amsterdam med vilka jag åtskillige resor haver talat med uti Istfahan, å den tiden jag var uti konung Schack Abas i Persiens tjänst, nämlig 1652. Den ena benämnd Karakan, den andra Rudolf Konstantin.

Detta landet är ett folkrikt land. Ett ödmjukt och näraktigt folk. Här faller en skön ymnighet av korn, vete och vin. Därtill mycken skön boskap och allehanda matvaror. Uti gudstjänsten, i synnerhet med mässande och andra kyrkoseder, äro de de katoliskom intet olike, allenast att de göra sine mässor på sitt modersmål och deras präster taga sig hustrur.

Deras patriark benämnd, å den tiden jag där var, Filippus, en from och god man. Bor uti staden Eriwana, vilken stad ligger rätt under berget Ararat, och är en öppen fläck och kan intet göra någon fiende motstånd. Ock ära här i staden såväl nunne- som muckekloster.

På norra siden om berget ligger en liten stad benämnd Nachseidvan, det är "den första boning". Ty inbyggarena tro fullkomligen att Noack, sedan han haver stigit av arken och uppå jordene, haver icke allenast där gjort sitt offer, utan ock på samma plats byggt sin första hytta. Detta landet är mycket namnkunnigt. Först att de så stadige bliva vid den kristne läran, jämte för deras dygd, trohet och uppriktighet emot alla människor, i synnerhet de kristnom. Sedan av berget Ararat, vilket på alle sidor är nu så brant att det är omöjligt en människa kunna komma dit upp.

Uti hela detta landet finnas inge soldater, undantagandes några som uppvakta landsherren, men inge infödde armenier. Ej heller finnes här någre andre hantvärkare än skomakare, skraddare och smeder, utan alla nära sig med köphandel. Här kunna ej heller någre romerske papister länge hava sitt tillhåll, i synnerhet munkar och präster må intet hava där någre konventer eller sammankonster. Emellan Istfahan och Armenien kan man intet med en vakt och medfölje ringare resa än 30 dagsresor. Och kan man med ett följe som består av kameler och åsnor intet mera löckta än tre goda svenska mil om dagen.

Alla år den tione marti, då konungen i Persien håller sitt nyår, avlägga de riktigt sin skatt, så att konungen intet skall hava någon orsak att besvära sig över dem. Och årligen taga de stadsfästelsebrev uppå sin gudstjänstsövning. Vad fiskt och salt anbelangar, det hämta de ifrån den Kaspiske sjön.

*

Meden är intet synnerligt stort landskap. Hörer ock konungen i Persien till. Mycket torr, bergaktig och ofruktsam ort. Här äro inga städer som något är om, utan allenast Tauris eller Tabris, vilken uti förtiden är bliven kallat Eckbatana. Den där är nu mycket förfallen och av de persianer förstörd emedan inbyggarena uti Schacksefi tid gjorde uppror och ville göra sig en särdeles konung. Ty lät ovanbemälte konung nederriva alla faste orter och störste delen av invänarena bortföra. Här uti Tauris vises konung Ahasveri kostelige palats, och ehuru väl det är mycket förfallit, likaväl kan man se att det haver varit en övermåttön skön byggnad.

En fransiskanermunk benämnd pater Hieronimus viste mig strax därutanföre en plats på vilken han sade Haman skulle hava blivit upphängder. Detta Tauris ligger rätt utemed Kaspiske sjön. De driva mest sin handel med fisk. Här vi dTauris eller Tabris ära många höga berg, vilka Alexander den store först intagit haver förrän han bestormade staden, och uti den en sådan övermåttan skatt bekommit som intet var till att beskriva, varutav Alexander blev så högmodig att han ville låta hälsa sig för en gud. Här finnes ock många åminnelser ännu i denna dagen efter Alexander den store.

*

Partia, eller Parten, bliver nu kallat Arack. Uti detta landskap äro tvenne stora och förnåme städer: Istfahan där konungen i Persien bor och Amadan. Denna staden, Amadan, ligger åtta dagsresor sydväst ifrån Istfahan, är tillförnåene ock ännu uti Skriften bliver nämnder Susa. Denna staden är mycket namnkunnig, icke allenast för sin ålderdom, utan ock för de sköne hantverkare som häruti bo. Här vävas och virkas allehanda gyllende-, silver- och sidentyg. Ja, de skönaste tapeter och täcken som någonsin kunna finnas. Uti denne staden bo inga andra människor än judar, undantagandes herren som där styrer, vilken är en persian och mahometist. Dem är ock efterlåtit där hålla sine frie gudstjänst och hava där sin kyrka.

De blevo ock tvugne av ståthållarens utskickade att låta oss besikta sine samkvämer och annat som märkligt var. Viste oss alltså först drottning Esters och Mardokai begravning, item profeten Daniels grav, vilka judarna höllo uti stort värde. Utanför staden vid älven Vlaj, vilken löper igenom staden, var upprest en vit pelare. Där sade de att profeten Daniels skulle hava sett den synen om de fyra store regenter i världen.

De kristne armenier viste oss ett mäktigt vackert hus, dock mycket förfallit, vilket de föreboro skulle vara den synagogen hartav de helige tre konungarna skulle ha utgått till att offra Frälsaren Kristo guld, rökelse och myrram. Denne orten är mycket sund och lustig, överflödar av allahanda matvaror. Ibland allt annat som vid denne orten faller så växer här ett slags vitt vin, vilket, ehuru väl det är något bittert till smaken, så är det likavisst ene människo mycket hälsosamt. Desse judar brukar uti säljande och köpande lika manér med de persianer, i det de sälja ved, mjölk, vatten, vin etc., i en summa: allahanda matvaror.

Istfahan är konungens säte uti Persien. Bliver uti sin vidd så stor räknader som tre gånger Paris uti Frankerriket. Och ehuru väl jag uti Paris aldrig varit haver, kan jag ock av dess storlek intet veta. Men det är sant, att Istfahan (vilket tillförnåene och ännu uti lantorten bliver kallader Hagistan) är så stor att man honom med en häst haver nog att omkring resa uti sex dagar utanom, men innanom murarna i tre

dagars tid. Denne haver fyra förstäder, av vilka de förnämste är Julva, vilken är väl så stor som hele Stockholms stad med Norremalm och Ladugårdslandet. Häruti bor alle kristne och hava sin egen dom och rätt.

Domaren är en armenier, och håller sin stat så präktig som en furste. Och är det så, att en turk haver oförrättat en kristen, så bliver saken uti det turkiske Kadi förhört och turken av sin överhet straffat. Men är skulden hos den kristne, så bliver han överskickat till det kristne rådet och må ingen förskona, utan strax straffa den brottsliga.

De kristne hava här sin tros fria övning. Ja, konungen själv kommer esomoftast uti deras samkvämer och anse deras gudstjänst med stor allvarsamhet. Munkarna hava stor gunst hos konungen och äro mycket fridkallade, i synnerhet de augustiner, ty de hava en mäktig kyrka. De karmeliter två, de fransiskaner ock två, men de armenier sex.

Den persiske konungens stat och hof anbelangande, så var den regerande herre, å den tiden jag där vistades, en mäktig from och ung herre, benämnd Shah Abbas, vilken jag med många andra europeiska kristne tjänte uti 18 månader för soldat. Hans ålder var anno 1652 tu och tjuge år. Hade då allaredo en liten son och en dotter och förutan sine rätte hustrur 400 frillor, vilka alle vore av de förnämste herrars döttrar uti landet. Han är väl en mahometist, men så låter han likväl påskina att han är mer bevågen de kristnom än sine egne. Hela hans husgeråd, som fat, tallrikor och skålar etc. är allt av fint guld. Ja, somlige så stora att man ej förmå draga dem emellan händerna, utan på huvudet. Många äro åter så svåra att de måste bära dem uppå bårar, vilka äro med guld beslagne. Och uppå alle desse kälil brukar han uti stället för ett kongligt vapen ett märke.

Uppå hans stall, där livhästarna fodras, hålles en övermått stor renlighet, vilka äro till tal 100 stycken, alle bundne med gyllene kejdor och runt om beslagne med gyllende skor, övertäckt med den fineste gyllenduk som uti landet verkas och väves.

De kärilen eller karen som för dem hämtas vatten uti, äro allt av fint arabiskt guld. Uti stallet för var häst hänga mäktiga sköna och kosteliga sadlar med sadeltäcken, väl utstofferade, var över annan, med diamanter, turkoser, safirer, rubiner etc. därtill till det ståteligaste som någonsin kan vara med stora pärlor besatte. In summa: allt vad man där ser, är intet annat än av klart guld. Ja, hakarna varuppå portarna hänga, såväl som allt annat. Uti portevalvet haver han uppå den ena sidan ståendes en bergkatt, vilken gör folket skade då han kan räcka dem. Han är så stor som den största kattlo, men till färgen grå. På andre sidan en bergråtta slutet uti en bur.

Hon var så tam att hon tog brödet av händerna på folket. Var gång jag gick henne förbi rev hon med klorna på gallerverket, emedan jag alltid gav henne något att äta av min hand. Hon var till färgen och skapnaden ävensom en annan råtta, men till storleken som ett halvårs gammalt svin. Utanför porten låge nio lejon, vilka voro allenast om halsen bundne med smala tåg, hade varsin liten hund hos sig med vilka de lekte, av vilka ett var snö vitt men gulaktigt frammantill, de andre voro bleka och tillfogade ingen människa något ont.

Uti jagande brukar han falkar, ibland vilka är en vit korp med ett rött näbb, vilken är ävenså geschwind att slå efter fåglar som falkarna. Därtill haver han 200 stycken leoparder, vilka äro övade att intet vild som uti fältet eller marken finnes gå den förbi utan att de icke hava det fast i trenne språng. Och där han icke kreaturet uti de tre sprängen träffar, sätter han sin svans emellan benen, går tillbaka och skämmas.

In summa: denne konungens präktige stat, jämte denne stadens fortgång av allehanda hantverk, av folkets myckenhet, faller mig för svårt med friskt minne att beskriva. Och därtill skulle lång tid givas. Den som haver Olearii dagebok om de holsteinske gesanterns resa till Persien kan denne stadens beskaffenhet till pricka förnimma.

Vill alltså begiva mig i korthet till själva konungariket Persien och de städer namngiva, vilken jag besiktigar haver och enfäldigen beskriva. Här uti Istfahan och förstaden Julfa, där alle kristne bo, fann jag salig herr Bengt Oxenstiernas namn uti ett augustinerkloster med en spik uti muren inritat på latin, och lyder på svenska sålunda:

Min Gud migh god ledsagar är
Och Dygden mig i sällskap när
Ty fruktar jag för ingen far(a)
I medgång och ej ställt jag var:
Men allstäds går med fritt mod
Bengt Oxenstiern, Svensk Friherr god
På Sextondhundrat Elva Åh
Sen födder var Frälsaren vår.

*

Persien eller Farsien. Det är ett mäktigt fruktbart land av vete och korn, vilket de så två gånger och skära tvenne resor om året. Är ock ett mäktigt bergaktigt land, varuppå växa sköna vindruvor uti stor ymnighet hela året igenom, både vinter och sommar, så att enär den ena druvan blommas så är den andra kart, tredje halvmogen och den fjärde helmogen. Ock varar detta stadigt årligen. De älska ock mycket trädgårdar, varutinnan de hava allehanda, såväl roser som fruktbärande trä, såsom pärl, vit äpplen, amandel, plommon, allehanda slag av söta och sura lemonger med annor flere oss obekände, mycket stora och välsmakande melonor och vattenlemoner, vilka trevliga kyler en människa. Uti sine trädgårdar hava de många underliga källor eller vattukonster. Hästar finnas här de bästa som någonsin uti hela Asien kunna vara. På landsbygden växer så mycket dadel, att de ock därmed spisa sina åsner, får, oxar och kor. De bästa får som i världen kunna finnas är här i överflödighet.

Ibland de kosteligaste trä, så finnas här mycket höga cypresser och ett annat som kalas arbor de Rais, vilka väl är en italiensk mil uti runden med kvisterna och kunna väl därunder stå 6 000 man. Och om det regnade aldrig så hårt, så skulle där icke falla en droppa neder uppå dem. Dess grenar äro så långa att de hänga neder på jorden och växa åter upp, åter slokna de neder och än växar upp igen, så att en kvist kan väl sträcka sig en halv fjärdedels mil ifrån själva stammen. Det haver stora blad men bär ingen frukt, utan enär man bryter av en kvist så flyter där vit saft ut, vilken där han kommo uti någon människas ögon blevo hon strax blind.

Här är ock mycket av hjortar och vilda svin, vilka de persianer intet äta. Men ville åsnor, dem äta de. Här är ock ett slags odjur, vilka de kalla jackhalser, en varg intet olike. Dessa taga eller göra stor skada både på fåglar och djur. Ja, där de sine döda icke väl bevara uti faste och djupa graver, så grava de dem upp och förtära dem. De kristne mena att denne skall vara hyena, om vilka de naturkunnige skriva. Åtskillige slags fåglar finnas här, men inga gäss, utan höns och åkerhöns, några hundrade tillsammans uti skocken. Stora och små turturduvor, traner, hägrar, storkar, kroppgäss etc. Pelikanen finnes här ock, men aldrig hugge han upp sitt bröst över sine döda ungar, ej heller skickar hans näbb därtill att han så skall kunna hugga som naturskribenterna förmåla.

De persianer ära utav färgen vita, dock litet mer benägna till gult. Det är ett högmodigt, girigt, stridbart folk. Uti klädebonaden lika de poler, undantagandes huvudbonaden, för vilket de hava ett mandel- eller tullband.

Konungen kan i några dagar bringa många tusen man till häst, av vilke somlige äro munderade med pantsar, skjortor, pilar och bågar och somlige med spetsar. Till fots brukar han intet synnerligt. De hava mycket svåra musketer, och slår deras hane över åt mynningen och icke till anslaget. Deras luntor är av bomull. Uti fält brukar han ock stycken, men bliva allt regerade av kristne. Å den tiden jag där var beställte en engelsman och en holsteiner om artilleriet.

Uti gränsen emellan Parten, eller Persien, ligger en liten stad benämnd IIsikas, varuti bo allt mahometister och äro alle lantmän. Faller ock här det bästa vete som uti landet finnes, varav de sig mycket berömma. Och enär de säga att det är Nun de Jesikas, så älskade de däröver allt annan vuxen säd i landet. Jessed är en mäktig vacker stad vid pass två italienske mil uti sinom krets. Härinne regerar en konungens frände benämnd sultan Mesadie. Staden är väl med en mur omdragen, dock är muren intet mycket stark. Men hartvid staden ligger ett högt berg, varuppå ligger ett slott. Där ligga några stycken uppå och många soldater. Ditefter låtes ingen främmande komma och de soldaterna som där ligga må aldrig komma därav så länge de leva. Dit upp är intet mer än en väg eller smal gång och bliver dit uppsläpat allt vad de till deras nödtorft behöva av bockar och små åsnor. Här är ock mäktig sköna byggningar, i synnerhet deras kyrkor av glaserat sten.

Här drives ock en mäktig stor handel med allehande varor, i synnerhet med ädle stenar, gyllen- och silverduk, allehande slag av gyldene- och silkestyg, bomullslärf, tapeter, täcken etc. förutan allehanda matvaror. Här ligger ock många tusen man krigsfolk inne, vilka uppå murarna hålla skarp vakt. De kristne, över de tusen själar, bo uti en förstad benämnd Kombella, varutinnan de katolske hava tvenne fransiskaner- och ett karmeliterkloster, vilka här njuta stora friheter och gå med sine processer runt staden så säkra som de voro uti Rom.

De kristnas församling där sammastädes tager dageligdags mer och mer till, så att de intet längre alle kunna rymmas, utan måste flytta annorstädes. Jag såg väl uti en kyrka en gång mer än 60 persianer och morer, vilka av en fri vilja låtit sig ödpas och emottagit den kristne läran. Denne staden bliver berömd av de persianer och bliver kallader Koz de Lessedh, efter härutinnan finnas de sköneste kvinnfolken.

*

Korastan är en liten öppen stad, ungefär litet större än Strängnäs. Häruti bo alle kristne och hava här tvenne katoliske kloster och ett armeniskt. De umgås mycket väl med varandra och veta intet huru de skole fägna en europeisk kristen, i synnerhet den som litet kan tala latin med deras präster, ty de mena (som munkarna dem inbillat hava) att det latinska språket är ett änglaspråk oc ingen må bruka det utan andlige personer. Detta var ett mycket fromt, godhjärtat och barmhärtigt folk. Nödgade mig ändå längre att bliva hos dem. Desse äre somlige köpmän men mesteparten åkermän.

*

Kurbasarihan är en liten stad, varutinnan bor allt judar och äro alla silkesvävare. Ock bliva av den regerande herren, benämnd Mahomet Roskar, mycket tvugne och pressade. Jag må bekänna att det var ett skälmaktigt folk, emedan de för penningar sålde oss både mat och vatten, samt korn och dadels som var fördärvat och därtill så litet. Där bodde några mahometister. De voro mycket uppriktigare än judarna.

*

Comisia är en liten och vacker stad, varuti bo allt mahometister. De fägnade oss mycket väl och låto oss för betalning bekomma, vad vi begärte, ty här måste vi förse oss med halvfjärde dags vatten och proviant, efter vi då i resan för oss hade ett högt berg, benämnd Udian, vilket är halvfjärde dagsresor att överkliva. Förrän man kommer till staden, vid pass en fjärdings mil ifrån honom, ser man runt kring staden stor rundeler med många fyrkantige portar, likasom de voro alle stora blockhus, men äro intet annat än duvehus varutinnan de hava många tusende tama duvor. Ock må desse innevånare ingen annor handel driva än med duvor.

Strax utanför staden är en liten kyrka med ett runt torn, varutinnan är en grav, vilken de hålla uti stor vördning, sägandes, att där ligger en av de förnämste Mahomets apostlar, benämnd Abupeter, begravnen. Här brännes många lamper både natt och dag. Oss kristnom blev intet efterlåtitt att komma där in. Strax bredevid var en murad fiskedam, uti vilken var klart rinnande vatten igenom järngallror, varutinnan gino stora fiskar som laxar, intet karp orolika, vilka hade stora gullringar uti näsorna. De voro så tama och spaka att de togo tuggat bröd av händerna på folket. Men ingen dristade sig det ringaste att taga efter dem vid livsstraff tillgörandes.

Här måste vi förtöva så länge till dess vår utskickade igen kom, vilken var över berget gången att förnimma om någon kaffila eller vaktfölje var på vägen som kunde möta oss, eller om någon låg på andra sidan, att be dem ligga stilla till dess vi kunde överkomma. Enär nu vårt bud var igen kommet, begynte vi andra dagen att kliva uppföre och gingo med vår vaktfölje var dag tre goda svenska mil och hade vi under vägen allastäds krogar, evarest vi nattetid vara kunde – ock voro väl trehundra lastdragare uti följe. Enär vi begynte kliva sågo vi molnen eller skyen ovanför oss, och enär vi hade rest uppför sågo vi dem båda ovan och nedanför oss.

Andra dagen kom storm och tog bort tvenne åsnor med lasten, efter de gingo bredevid vägen. Fyra kameler stupade sig till döds. Och är detta berget intet annat än hårda, grå stenklippor, utan någon skog och ringaste ljung eller buska. Göken lät sig alltid höra, både nätter och dagar. Näktergalen lät sig nedanför berget med sina sköna stämmor ljudas. Enär vi voro överst uppå spitsen kunde vi se märka långt kring oss.

De kaffiliars berättade att allastädes utmed vägen uti bergskrevern plögade sig förhålla rövare, och esomoftast överfalla dem som svaga äro, men vi förnummo inga. Vid vägen sågo vi många små torn vid pass fyra eller halvfemte aln höga. Där sutto rövare inmurade. Ty så snart en bliver gripen binda de strax både händer och fötter på honom och mura honom sedan in uti ett sådant tingest vid vägen, där måste de svälta ihjäl.

Uppå det fjärde dygnet – räknandes ifrån det vi begynte kliva uppför berget – kommo vi neder och vilade uti ett torp benämnt Majn. Skulle alltså resa över ett stor fält, vilket tre dagsresor över, och enär vi vore mitt uppå då sågo vi intet annat än himmel och jorden (ävesom på sjön himmel och vatten). Ingen by, stad, torp eller skog, utan några höga berg som sträckte sig högt upp uti luften, ibland vilka det högsta var ett, benämnt Tsiel Monar, varest Darius skulle hava haft ett fast och oövervinnerligt palats, men sitt rätta säte uti Persepolis, ty dess ruiner ligga intet längre ifrån ovanbemälte slott än tre små italienske mil.

Detta berg är icke allenast uti vidden en italiensk mil, utan lika vitt såväl ovan till som nedan vid foten. Och därtill på allo sidor så brant att det är omöjligt för någon människa att komma ditupp. Ock är till själva våningarna allenast en uppgång, vilken är uthuggen uti hårda hälleberget, trappor fyra alnar långa, och måste man gå över hundra och några stycken. Så kommer man till en stor och hög kungelig port, varunder ligger tvenne drakar uthuggne uti sten. Sedan går man åter vid pass 20 eller 30 trapper förrän man kommer till själva husen.

Där man då går igenom ett stort valv med allehanda blom och krusverk uthuggit. Ock måste man akta att desse hus som uti berget finnas äro intet murade, utan alle – både hus och figurer – uti fasta hälleberget utgravne och uthuggne. Och kallas detta husat därför Tsiel Monar, efter det haver stått uppå 40 pelare. Ty Tsiel är uppå persiansk 40 och Monar pelare. Ock haver hugger pelare bestått uti tre stenar och var sten av sju alnar höjd. Alltså är var pelare tolv aln hög. Desso äro nu mest förfallne; allenast elva äro ännu behåldne.

Uppå var pelare ligger ett särdeles djur utuggit av sten, vilka se stort ut med ögonen, likasom de skulle hava en sådan övermått stor tyngd att draga. Uppå en ligger en elefant, den andra en kamel, tredje en häst, den fjärde en buffel, den femte ett svin etc. Ock äro uti själva berget sexton våningar, vilka alla hava tillförne varit innen över förgyllte. Alle beläter och figurer äro uthuggne som stora reser eller jättar. Uti en av de störste salerna kunde man se huru tvenne män sittandes på varsin häst, ock hade var en krona på huvudet. Den ena var till gestalten liten, den andra stor, och hade en ring emellan sig vilken de drog om, och syntes såsom den mindre skulle draga både ringen och den andra till sig.

Uti en annan sal var Darius uthuggen, sittandes uppå en segervagn, vilken blev dragen av två hästar. För honom gingo en hop kvinnespersoner, havandes allehanda spel uti händerna, och efter honom gingo beväpnade krigsmän. Uti en annen stod en och gjorde offer med rökeverk och därkring stodo mycket folk. In summa: man kunde se var sovkamrar, kök och annat hade varit. Ty i köket stod uthuggit en slev, grytor och fat. Men nu äro desse så skamligen förstörde av en hop lättfärdiga bönder som bodde därnäst uti omliggande byar, nämligen Mirpasko, Apgarem, Pologorg och Siamsesange. Vilka hava med järn huggit bort beläterne, burit ved och eld upp i huset och det allestädes skämt och förbränt, så att det är stor ömko att se huru de hava brutit och regerat.

Detta hava de gjort för den orsak: ty enär någon europeisk gesant eller andra förnämlige män hava försökt hos konungen att besiktiga detta huset så äro de blevne dit beledsagade med persianskt rytteri, varigenom desse bönder hava lidit stor gästning och besvär. Alltså hava de intet vett bättre än att förstöra detta huset, så skulle de väl bliva sådana möda kvitte. Men enär Shah Sefi detta förnam haver han låtit skära näsor och öronen av alle de som bodde i desse torpen, både män, kvinnor och barn, så att jag haver sett där många löpa både näse- och örelösa å den tiden jag var där.

Alldra överst på berget är så slätt som det vore hövlat. Och går man där upp igenom husen på trappor, där ovan uppå voro fyra ihola brunnar, en damm som man lögar sig uti och en fiskedamm, varutinnan ännu vore fiskar. Där stodo och tre trä. Det ena ett bomullsträ, det andra ett nöte- och det tridje ett lemoneträ. Uppå den ena sidan uti alldra överste trappan var en liten kammar, uti vilken stod likasom en stor kista uthuggen av sten och locket däruppå, såsom man hade själpt ett baketråg däröver elelr ett annat kupet kistelock. Där sades att det skulle vara en förnämlig grav.

Och emedan berget är rätt upp i vädret en god italliensk mil högt, är uppå östre sidan om berget mitt uppå – emellan foten och överste kullen – tvenne stora dörrar och synes att därutinnan äro ingångar. Där förgives att Darius skulle hava haft sin skattkammer. Huru de nu dit och dädan hava kunnat kommit kan jag intet annorledes avtaga än att de med tåg hava ovanifrån hissat sig upp och neder. Ty nedan hava de intet kunnat kommit, emedan intet träd kan finnas så långt varav de hava kunnat göra sig stegar. Nu är detta huset intet annat än ett ugglänäste och många storkar hava där sine bo.

En fjärdedels mil ifrån detta Tsiel Monar ligga tvenne andra berg, men intet alldeles så höga, vilka på alla sidor äro mycket branta. Och är där intet heller mer än en uppgång. Dock intet huggen med trappor, utan annars lagder med stenar. Överst uppå dem är ock helslätt oc synas var husen hava stått, i lika måtto var torget haver varit. Där voro mäktade djupa brunnar uthuggne i hårde berget och voro nu heltorra, så djupa att enär vi låta falla stora stenar neder lågo vi länge och hörde efter förrän han kunde träffa grundet. Och enär stenen var i själva fallet, gav han en sådan mäktig dunder ifrån sig, såsom man hade lossat en hel kartusch.

Uti desse brunnar förhöllo sig en stor myckenhet av duvor. Vi gingo uppå det ena av de minste bergen klockan sju om morgonen och kommo intet därav förrän tre var slaget eftermiddagen. Uppå detta fältet haver Alexander den store nederlagt Darium och sedan, efter hållen segervinning, utav berådde mode satt elden uppå Persipoli.

*

Schiras, eller det nya Persepolis, haver tillförende varit konungasätet uti Persien, men nu, sedan Istfahan är kommit uti flor, hava de persianske konungarna dit flyttat emedan det är sundare luft än uti Schiras. Denna staden är uti rundheten vid pass tvenne italienske mil och bliver mycket berömd av det sköna vinet som här pressas. Ty uti hela Persien växer intet bättre vin än vid denne orten. Ock bliver denne staden Schiras av en förnämlig furste, benämnd sultan Karatan Ossman, styrd. En mycket from herre som håller mycket utav de kristne och

esomoftast besöker munkarna uti klostren och aldrig går dädan, utan han icke förärar dem något.

Här drives en mäktig stor handel med gyllen- och sidentyg, i synnerhet med vin och rosenvatten. Ty de persianer sälja druvorna till de kristne och köpa vin igen, efter de kunna intet pressa något. Här tillredas ock i stor myckenhet apion, eller opium, vilka de persianer taga in enär de vilja hava något mod att slåss.

På ingen plats uti hela Persien förlikas bättre de kristne och mahometister tillsammans än här. De kristne hava här tvenne sammankomster, en dominikaner- och en fransiskanerkloster. De armenier haver här ock tvenne kyrkor. Uti dominikanerklostret fann jag ock inritat uti muren salig herr Bengt Oxenstiernas namn med överskriften som ovanbemänt är uti beskrivningen om Istfahan. Här finnes mäktiga sköna kyrkor, vilka enär solen skin giva ett sådant sken tillbaka att det är omöjligt det någon människa kan kasta sina ögon uppå dem, ty de äro somlige förgyllde, somlige glaserade.

De mahometister föreboro att uti den turkiske kyrka, som var uppå taket allöverförgyllt, skulle vara ett sådant heligt vatten att eho som uti detta vattnet sig tvår eller tvättar, skall han strax bliva helbrädga, det var sig med var sjuka han kan vara behäftad. Ock säga de att Ali Mahomets förnämste apostel, vilken ock hade Mahomets dotter benämnd Vatteme till hustru, skulle med sine ord signa detta vattnet, vilket är intet att tro.

Och ehuru väl uti denna staden äro ock finnas allestädes offentlige horehus uti vilke allom bliver efterlåtit att inträda, både kristen, turk och jude. Likväl så straffas här mycket skarpt de kvinnspersoner som träda ifrån sin äkta säng. Ja, om deras män förnummo att de med blotta ansiktet hava låtit sig skåda av någon främmande så äro där tvenne höga stodar – lika tjocka upp och nedan, med trappor innanuti murade – där de med skarprättaren måste gå igenom till dess de komma överst uppå och så bliver hon nedstörter. Men uppå horekarlen sökes ingen plikt. Här bedrives ock offentligt store och grove sodomitiske synder – både med unga drängar som ock med små åsnor som de till den ändan alltid hålla på stall – vilka intet bliva straffade.

Uti denna staden är en övermåttan stor trädgård, vilken med allehanda fruktbarande träd mycket tätt planterat är, förutan blommor. Här äro några sköna lusthus med heligt vatten nästan uti var våning. Det är rinnande vatten. Var man kan läska eller svalka sin lekamen uti stora solenes hetta. Därtill många fiskedammar. Ock är denne trädgården en dubbel tröjenborg. Ty när man därin kommer, och icke av trädgårdsbetjänarna bliver undervister, är omöjligt att någon kan av gården utkomma. Jag haver hört berättas att en dräktig åsna skulle

hava oförvarandes ifrån sine drivare råkat uti denne trädgården. Emellertid blev hon icke sedd eller träffad av någon trädgårdsbetjänt förrän åsnans foster kunde vara två år gammal. Då blev starkt efterfrågat vilken åsnan tillhörde, så är en fattig lantman ankommen den där igenkände sin åsna. Betänka nu var, vad tjock skog, som dock likväl består av fruktbärande träd och huru stor denne trädgården skulle hava varit och ännu är i sin fulla vidd, den jag personligen haver besiktigat, att åsnan så hemligen inkommen, där sitt foster avlat och tu år därefter igenfunden av rätte ägaren.

Jag haver ock av en trovärdig man hört sägas – ehuru väl han var en mahometist – att en förnäm person av hög härkomst som var kommen uti konungens störste onåde, skulle till samma gård hava tagit sin undflykt och där sig uti många år hemligen förhållit med väktarnas vett och samtycko, till dess han åter kom till gunst och nåder igen.

Jag tor näppeligen att uti hela österlandet finnes någon stad där kristne hava större friheter än uti denna. De persianer och mahometister som äro blevne döpte och hava antagit den kristne läran hava upprest uppå sine hus ett sådant träkors som de europeiske och armeniske kristne. Och tvärt emot så mycket som de kristna äro där avhåldne, så äro judarne däremot hatade och föraktade.

*

Lara är en liten och mycket lustig stad, bliver mycket berömd av de sköne hantverkare samt koppar- och tinngruvor som där äro. Själve staden ligger emellan sex höga berg utur vilka hämtas koppar och tenn. Och uppå de tvenne som ligga österut äro slott, vilka med stycken och soldater äro besatte. Här göres många plåtar varav görs fat, kannor, kokekäril och allt vad till hushåld behöves, vilka alla – i synnerhet faten – både utan och innan förtennas. Ty i hela Persien, både hos hög och låg – undantagandes konungen och kanslern – brukas inga andra käril, varken av guld, silver eller porslin än förtennat koppar. Utav desse bergen springer ock sköne källor, vilket vatten de igenom åtskillige konster draga och leda evarest de vilja, både uti sine trädgårdar som uppå sine åkrar långt utom staden.

Ståthållaren var en ungersman och avfälling ifrån den kristne läran. Och ehuru väl där var intet mer än ett kristet kloster och några få kristne var han dem intet god, utan allt till förtret. Uti ingen stad eller annan ort såg jag någotstädes hemtame svin är uti denna, vilka han hade uti sitt hov och gingo där både ut och in. Om han nu åt av dem, vet jag intet.

Två dagsresor ifrån denne staden ligger en ort benämnd Stabbaron. Där falla de skönaste besoar, vilka av de persianer kallar Pazar, det är: mot förgift. Ock äro där en stor myckenhet av bockar, våre eurpeiske slätt intet olike. De där äta av en särdeles slags gräs som där växer, av vilket förorsakas uti deras blåsa och gror en kastanjebrun sten, så stor och fatt som ett hönsägg. Och enär han är fullvärkad eller mogen uti livet, kunna bockarna intet längre gå och då dödas de. Över denne orten och dessa bockar låter konungen hålla stark vakt.

Desse bliva aktade och skattade för de bästa. Och enär man vill försöka stenen måste man taga en liten grann såg – ty han låter skära sig – och såga honom i tvenne stycken. Är han då uppriktig så är han innantill påsandes åven som man skore en röd lök i tvenne stycen, med små ringar var utanpå annan. Dessförutan finnes ock tvenne andre slags besoar: ett som finnes i buken på apinier, det andra uti magan på vilda svin, vilka äro i sig själv väl goda och till färgen gråaktige. Men dock övergår denne Stabbarons besoar de andra.

*

Gammeron, en liten stad, bliver av de persianer kallat Bander Bassier, det är så mycket som konungens ypperste riddarstad. Ty han är belägen hartvid stranden på persiska inloppet och finnes ingen sjöstad mer i hela landet. Här haver konungen sitt tullhus och faller där en övermåttan stor tull av alle främmande som där med sine farkostar anlägga, både ifrån Asia och Europa, dock engelske undantagandes. De gå alle tullfri, vilket holländaren mycket förtryter.

Här drives ingen synnerlig stor handel, utan alle varor föras upp uti landet. Här finnas inge kristne kloster, utan en stor myckenhet av judar och bejaner, vilka alltid och stadigt där driva sitt schackeri.

*

Ormus, ehuru väl det är ett särdeles stort landskap, som hörer konungen uti Persien till och sträcker sig långt ut med stranden vid Persiske sjön, gränsandes därmed in till den store Mogor, så är det lika visst en liten ö, vid pass fem italienske mil uti vidden, vilken spanjorn uti förra tiderna haver sig bemäktigat och fast gjort, däruppå byggt ett slott, vilket än i denna dagen – dock nu med persianer besatt – bliver vidmakthållit. Och därpå ligga så många stycken som dagarna äro uti året, nämlig 365. Och efter spanjorn begynte något driva emot konungen uti Persien, och därhos hade den sköna pärlebanken (vilket honom högeligen förtröt), tygenom de engelskes tillhjälp, vilka belade staden till sjös med sine skepp, övervann persianern till lands på sistone detta slottet och ynkeligen höllt där hus,

skonande ingen eller gav någon kvarter, utan de icke ville låta omskära sig, av vilka jag ännu några såg uti Persien och äro av alla föraktade.

Denna lilla ön haver konungen i Spanien berömt för alla uti världen, sägandes om hela världen voro en guldring, så kunde denne lilla ön Ormus visa sig för en sten däruti. Varföre han aktade henne så högt är orsaken att han kunde uppbringa av henne några tunnor guld utav pärlbanken årligen, som ligger där strax bredevid. Ock bliver pärlorna av grunden så upphämtade som följer:

Bredevid denne Ormus ligga tvenne öar. Den ena kallas Kistmus (det är så mycket som en vindruva eller ett russin), den andra Kareka (det är en snäll katta) hos vilka tvenne öar ligga många pärlbankar eller grund, varuppå desse pärlfångare till några hundra eller sexhundra dageligen söka och sig föda uppå följande manér:

De ducka under vattnet uppå aderton famnar djup. Och de som gamle äro bruke ingen vikt vid benen, men de unga som lära skola, bnda ett slags träd vilket är mycket svårt vid sine fötter på det de dess bättre skola sjunka. Dock, förrän de gå neder i vattnet fastbinda de sine farkostar både för och bak så att de ligga stadigt. Nu hava de en lina av tvåhundra famnar eller mer. Den ena ändan göra de fast uti farkosten och den andra om livet. Uppå livet binda de en stor lädersäck, vilken hänger dem neder på benen eller till knän. Uppå armen binde de en stor svamp den de fylla full med oljo, varutinnan de kunna både låta och taga igen sin anda enär dem behagar och nödigt är. Härmed löpa de neder i botten och kunna väl vara nere mer är en timma förrän de komma upp. Ja, så länge som oljan varar i svampen kunna de vara under vattnet. Och ehuru väl vattnet uti persiska inloppet är mycket salt hava de likväl en mycket frisk syn och deras ögon aldrig fördärvas. De se mycket väl med dem på sjöbotten, ävensom de voro på landet, och plocka eller hämta sine säckar fulla med skälper eller mussleskal den ena gången efter de andra. Och enär säcken är full hjälpa de sig med händerna och så hava de musslorna in uti farkosten och åter sticka sina svampar uti oljan igen.

Desse musslor äro satta rätt som ostror, dock många vidare och större än en tallrik, varutinnan finnas under tiden tre, fyra eller fem. Uti somlige inga pärlor. Och där man skulle sönderslå själva musslan emedan fisken än levandes voro, kunde ock lätteligen pärlorna tillika omkomma. Ty kastas de för den skull uti stora högar som någonsin det störste hus kan vara uti solenes hetta, där då fisken äntlig dö måste och så spricker skölpen eller skalet uti tvenne stycken. Då hämtas pärlorna obräckt av skalen. Den tiden faller en förgiftig stank av de förruttnande fiskarna.

Fisken kastas uti sjön, men skölporna eller skalen samla de samman varav de bränna kalk. Pärlorna bliva bragta till slottet Ormus, icke kannetals utan store tunnor. Ock är uppå desse bankar med duckarna ingen fara, varken i ett eller annat, som dageligen sker och tillgår på pärlebanken benämnd Keylegatan, belägen uti Indien uppå Malebariske sjösidan emellan ön Ceylon och faste landet, där duckarna dageligen bliva borttagne av krokodiler om vilket härefter skall förmälas.

Och därtill förundrande är: här faller på denna ön Ormus ett slag av salt, vilket bliver värkat av solen och haver en hög gyllende färga, ävensom dukateguld. Bliver mycket högt skattat och där av sköne oljor brände till läkedom.

*

Bassora är en tämlig stor och mycket befäst stad, belägen rätt utvid Eufratem och Tigrim, där bägge floderna löpa tillsamman, och i vikan uti Persien 19 italienske mil ifrån Bagdadet. Här haver konungen tvenne starke slott och ständigt några tusen man liggandes, fruktandes mycket för den turkiske kejsaren, vilken på södra sida om älven haver en mycket stark befästning med mycket folk besatt, benämnd Balsera, vilket ligger i Arabien. Till desse städer efterlåtes ingen främmande komma. Bägge desse turkiske och persianske äro mycket rädda för varandra, ligga och se den ena på den andra, och intet längre emellan än att de väl kunna beskjuta varandra med stycken.

*

Bagdadet, eller det nya Babylon, haver tillförne hört konungen uti Persien till, men för några år sedan haver turkiske kejsaren med vapen honom det avhänt. Är nästan till sägandes oövertvinnerligt, både av naturen och sedan dess starka murar och blockhus som med stycken belagde äro, samt ock av belägenheten. Ty Eufrates och Tigris kommer där tillhopa och göra så en ö och sedan löpa de åter tillsamman igen emellan Bassora och Balsera uti Persiske sjön. Ock är själva staden med sina förstäder väl så stor som hela Stockholms Norremalm och Ladugårdslandet. Uti själve staden bor en visir Bassa, vilken håller sig mäktigt präktigt. Och kan man intet gärna allena gå säker uti staden för de turkiske soldater som där ligga några tusen i garnison.

Denne staden är med många turkiske kyrkor beprydd, vilka mycket vackra äro utantill utstofferade. Men ingen kristen vid sitt liv djärves att se därin. Uppå alla torg äro mäktiga sköna springande vattenkonster och kan staden aldrig lida någon nöd för vattenlösa. Här drives ock en mäktig stor handel av kaldéer, indianer och armenier etc. Men inga många persianer komma hit.

Ock måste där alle främmande, både mahometister, kristne, judar och hedningar, giva var månad en dukat. Och omskönt en blevo intet mer än en natt uti staden eller någon av förstäderna, måste han strax betala en dukat eller ungersgyllen. Och förrän någon främmande inlåtes uti staden upptäcknes han uti porten, både hans och värdens namn. Råkar då gästen resa bort så måste värden för honom betala. Här äro tvenne vackra förstäder, den ena Baltah, den andre Ctesifonta. Uti Baltah bo alle kristne och alle äro de romersk-katolske.

Här vistas en biskop, vilken är en fransman och ålderstigen, benämnd Bernhardus L Hey, en uppriktig herre. Han är ock en kardinal, ty titulerar han sig högboren. Han håller sin stat, hov och disk som en furstlig person. Här är dagelig ett stort tal munkar hos honom som både komma och gå uti alla land. Dageligen håller han möten och förhörer de fäder som ankomma, vilka frambära stora och långa register på huru många kristne de hava omvänt. Och sedan taga vidare besked vad de än ytterligare skola uträtta. I lika måtto bliver ock alltid en ung munk med dem skickat, vilken måste lära landsens tungomål och dess inbyggarens sinne uti vilket den äldre lärt haver och ännu lära skall.

Denne biskopen haver mäktiga stora inkomster av de katolske potentater uti Europa, i synnerhet konungen i Frankriket, med vilken han ock underhåller de andra fäder. Hans utskickade gå allestädes kring och de mest äro vana att vistas hava de sina samkvämer och tillhåll som uti Arabien, Kaldéen, Mesopotamien eller Diarberg, Assyrien eller Assarum, Persien, Kataja, Tartarie, Mogors länder, Costa, Malebar, Narsinga och Costa Caromandel, allt intill Gangen.

Där åter en annen biskop bor uti staden Piplipatan, vilken ahver uppsikt med de fäder som lära uti Ava, Pegu och Kina. Här hava de kristne övermåttan sköna kloster, vilka äro uti talet sex och hava mäktiga lustiga trädgård. Uti det kloster som biskopen bor haver salig herr Bengt Oxenstierna ritat sitt namn uti den salen där andelig rättegång hålles med överberörde ord som han uti Istfahan och Schiras skrivit haver.

Både vin och annen proviant vad de behöva måste de köpa ifrån Arabien och Persien. Ibland allt annat som där uti klostret var till att se hade biskopen uti sitt kök en groda, vilken stod bunden om livet med en silverkedja och hade sitt tillhåll under en sten därsom all orenlighet utslogs. Hon var halvannan aln lång och tre kvarter över ryggen bred. När något får slaktades så blev inälvorna till henne kastade, vilka hon strax uppslukade. Hon hade tvenne ögon i huvudet, vilka brunno som eld. Så stora som tvenne laglige hönsägg. När de stucko handen i munnen uppå henne didde eller sög hon henne som en kalv. Tillförende haver där också varit en fyrfota, vilken då var död och huden sedan uppfyllter med bomull.

Denne, efter hon alltid lopp lös både nätter och dagar – därtill lågo grodan och hon tillsamman om nattetid under stenen uti köket – fördenskull emedan kockarna hava om aftonen förgätit något uti köket som skulle slutas inom lås, i synnerhet färskt och nyslaktat kött som gemenligen hängde på väggarna, stal denne fyrfota strax bort och släpade det till grodan, vilket de sedan bägge förtärde och uppäto.

Uti alle desse persianske städer som ovanbemälte äro är med hantverkarne mycket vackert beställt, i det att alla måste bo tillsammans på en gata och intet inmänga sig med någon annan ämbetsman som bor på en annan gata. Alla smeder för sig, skräddare, skomakare, gyllen- och silverduksvävare för sig. Tapetvävare för sig. I en summa: var och en måste – ja, gårkockar ock – hava sine besynnerlige gator för sig.

Vad nu dagsresor anbelangar – om vilka jag mycket tillförene rört haver – så äro de åtskillige. Ty emellan var krog eller härberge är föga mer än två persianske coz (det är miler), vilka bägge göra en liten svensk mil och det är en rätt dagsresa enär man med en karavana eller starkt medfölje som består av beladda åsnor och kameler reser tre svenska mil.

*

Felugo är den gamle babyloniske genlevor, ligga nio italienska mil – det är tre svenska milar – ifrån Bagadet och måste man gå över Eufratem strax vid Bagadet. Ock äro själva ruinerna och förstöringen uti begreppet sexton goda tyske milar, så att intet annat skönjes än sten uppå sten. Och därav äro alle stenar förde och än dageligen igenom trälar och andra lastdragande kreatur, som åsnor och kameler, föres, varigenom staden Bagadet icke allenast är förvarat och stärkt, utan ock bebyggd, i synnerhet uti Baltah hos de kristne. Ty de kristne måste dyrt betala var sten som därifrån hämtas, icke allenast till klostren utan ock till deras egne byggningar.

Uti desse förstöringar är intet mer till seendes än lejonkulan där Daniel skulle hava suttet uti och ugnen där de tre männerna voro inkastade, vilka intet ville tillbedja den stoden som Nebukadnessar haver låtit uppresa, och ett stycke av pelaren där denna stoden stod upprester, såsom ock ett litet fyrkantigt hus av svart sten, vilket säges vara Daniels sommar- eller bönehus – men nu alle mycket förfallne av de store jordbävningar som där årligen ske. Både kulan och ugnen äro uppbyggde anno mundi 3434 och för Kristi tid 536 år, men själve staden är begynt efter världenes skapelse 1788 och för Kristi börd 2183.

Vad det babyloniske tornet anbelangar – om vilket förmäles i Genesis II – så kan man ingen avlevor finna efter dess rum eller grund varuppå det skulle hava stått. Ty biskop Bernt L Hey berättade att han uttrycklig befallning haver bekommit ifrån konungen i Frankeriket att han noga erfara skulle platsen varuppå detta tornet skulle hava varit byggt. Haver för den skull sökt de äldsta män som han haver kunnat finna uti Kaldéen och Arabien, förfrågat dem om de skulle hava någon vetenskap om den platsen, vilket de bejakade. Så haver, sade han, den ena vist mig den orten, den andra en annan och den tredje ock en annan etc. Kunde alltså intet vist sluta var detta rummet skulle hava varit. För den skull fara de mycket villa som förebära sig där hava varit och sett muren av tornet.

Det är sant att ett stycke av stadsmuren synes om vilket förmäles skulle vara av Nimrod eller Semiramide bliven uppmurad, så bred att om två eller tre vagnar mötte varandra skulle de väl kunna resa utan någon skada den ena eller andra förbi. Men så är den nu mycket förfallen. Dock kan man märka likaväl att han haver varit mycket tjocker. Denna muren till äventyrs mena många skola vara ett stycke av Babylons torn, vilket dock intet är. Ock är denna äldre än lejonkulan och den murade ugnen där de tre männerna vor uti kastade 1646 år efter världenes begynnelse. Häruppå gav mig biskopen sitt eget handebrev, att jag hos desse försörelser varit haver och erfarit dess beskaffenheter. Här är ock mycket spökeri om nattetid så att ingen människa kan njuta darsammastädes någon nattero.

Och detta är nu så korteligen om den söder- och västerdelen av Asia så mycket som jag besiktigat haver. Nu vill jag begiva mig till Ostindien, begynnandes av de store Mogors länder. Och nu är Indien det bästa och ädlaste landet uppå jorden, vilket oss uppbringar de allra härligaste och bästa frukter som oss tjäna, såväl till nödtorft som till lust. Indien förfyller hela världen med ädle stenar, pärlor, kryddor, läkedom och rökverk. Ock kan detta landet väl kallas det jordiske paradiset.

*

Suratte är en mycket vacker stad, belägen uti det landet Gussaratte in uti ett sund eller invik. Förrän man kommer till själva staden måste man resa emellan tvenne fasta portugiske städer, den ena benämnd Diu, den andra Dive. De äro mycket fasta och ligga på tvenne uddar så att Mogor ej det kan tvinga dem. Staden Suratte är uti sig själv intet synnerlig fast, men haver ett fyrkantigt slott med grova stycken belagt och med soldater som från Moren ära.

Här drives en mäktig stor handel av åtskillige främmande. De engelske samt ock holländare hava där varsin plats uti vilke de hava köpmän stadigt årligen liggande, vilka av och an alltid resa med varor emellan Brokia, Amadabat och Agra. Dessförutan finnes här en stor myckenhet av benianer, vilka äro mäktiga förslagne

uti köphandel och räknekonst så att ingen jude övergår dem i schackeri. Kunna därför inga judar där handla ej heller vistas, allenast några få som resa till Vikiapour att köpa ädla stenar, i synnerhet diamanter. Ty uti hela Österlandet finnas här de bästa och bliva av bergen huggne.

Denna konungen av Vickapour med hela sitt landsfolk äre soldater och föda sig allt med röveri. Och ehuru väl de stå under Mogor så göra de honom slätt intet till vilja, utan enär han behöver dem måste han betala dem efter deras egen begäran. Och kan han intet tvinga dem, varken med vapen eller goda ord, ty de bo uti bergen och hava så starkt besatt alla passen att omöjligt är någon kan komma in till dem.

Det lättfärdige folk äro så övegivne att de intet frukta för någon död. Och de hålla det för den största skam i världen att fly för någon människa eller vilt kreatur. En går väl emot ett hundrade, låter sig icke fånga, utan heller slå sig neder. Fyra av detta parti såtto en tid uti ett hus. Emellertid kom elden lös uti huset, vilket de intet sökte släcka, sägandes sig emellan: skola vi frukta elden? Nej, han må väl frukta sig för oss. Brunno alltså tre av dem upp. Den fjärde flydde, vilken, enär han kom till de andra sina stallbröder, berättandes dem deras avfärd, dråpo de honom strax. Och en sådan sälle kom ridandes för en vid och djup brunn för vilken hästen stannade, viljandes vika kringom honom, över vilket den överdådige blev förivrader, gav hästen sporrarna, viljandes äntlig att hästen skulle springa däröver, men störde halsen både av sig och hästen.

En ung ädelman av detta överdådige sällskapet, som ville äntlig bevisa sin manlige överdådighet, sade sig icke frukta för något uti världen. Och till att bekräfta sin manhaftighet framträdde han sig gå emot en tiger, det han ock gjorde. Och visste han varest en tiger hade sitt tillhåll uti et berg, dit gick han allena emot honom. Men han hade förbundet och förvarat sin vänstra arm och hela brystet med tyg som var all fulltoppat med bomull, havandes uti högra handen ett besynnerligt kort och skarpt gevär. Då tigern blev honom varse, gav han till honom ett språng. Uti detta språnget ställte han sin vänstra hand i glupet på djuret och med en snällhet med sitt korta gevär stack strupan utav honom så att kreaturet blev starx död ovanpå honom liggandes. Men den överdådige ädelmannen blev ock någre dagar därefter död i det han av tigern haver bekommit ett slag uti högra axeln.

Deras hustrur bränna sig levande enär männerna dö. De rätta mogoler eller mogorer äro av färgan helsvarta och mahometister. Men de bejaner svartgula och hedningar. Desse äro köpmän, hantverkare och lantmän. I synnerhet äro de övermåttan snälle bokhållare och räknemästare. De efterfölja uti sin lära Pytagorei mening, föregivandes att den själen som människan haver är henne av

gudarna lånt, och enär människan dör så flytter hon uti ett annat kreatur, som oxe, ko, åsne, buffel etc eller vare sig av vad som uppå jorden kräker. Därföre skola de aldrig döda eller äta något som liv undfångit haver, fruktandes att de skola äta något av sine egne föräldrar, släkt eller vänner. Och enär de såväl om dagarna som nattetid skola låta sitt vatten, vilket de allt göra sittandes, både män och kvinnor, låte de det småningen falla i handen och kastat sedan vitt omkring på det att icke någon liten mask, myra eller annat av ohyrorna skall oförmoderligen uti vattnet bliva omkommit och de sedan vara orsak till dess livs förspillande. Och såsom de nätterna igenom alltid låta brinna lampor, så hava de elden med tunna hinnor överdragne så att inga myggar som nattetid flyga skola förgöra sig själva däruti.

Enär jag där uti staden Suratte var togo vi löss uti papper, gingo till benianerna, dråpo en eller två utav dem i deras åsyn, vilket, enär de sågo, gåvo de oss strax penningar för dem och släppte så här och där uti sine hus. Sammaledes gjorde vi och med duvor som vi köpte av morerna. Fåglarna äro så tamde hos dem att de flyga både ut och in hos dem. Ja, så dristiga att de snart sagt taga maten av munnen på dem. Därtill bliva de uppå alla taken dageligen spisade. Ja, både fyrfotade djur och fåglar. Det de finna dem sjuka taga de starx dem till sig, sköta och ansa dem som det vore människor. Uti alla husen i denna staden, såväl hos kristne som morer och benianer, löpa uppå väggarna små ickornar i så stor myckenhet som hos oss flugor.

Så snart en kristen eller mahometist råkar litet röra, antingen med vilja eller oförvarandes, vid något av deras drickes- eller kokekäril skola de adrig bruka det sedan, utan strax kasta det bort ifrån sig. Deras kvinnspersoner gå uti långa vita rockar, hava stora förgyllta sliverbrickor i örorna – den ena gjort som en sol och den andra som en måna. Är ett otidigt folk. Jag såg där en kvinnsperson som på sitt femte år hade haft sin månadstid och enär hon var sex år gammal hade hon fött barn, och såg jag både fostret och modern.

Deras präster kallas bramines, vilka gå med ett gult kläde om livet. Allenast högre axeln och armen är bar och blott. De se mycekt bistert ut i det att håret släpar långt efter dem och allt fullslagit med koträck eller kodynga. De smörja sitt liv ock därmed, ja, bruka dem uti sin mat och hålla denna träcken för balsam. Ty de säga det vara en mycken lycksalig själ som är flyttat in uti en ko. De gå på gatorna, uti den ena handen hava de en tröpotta och den andra en kvast, varmed de allestädes på gatorna sopa rent för sig att de icke oförvarandes kunna träda någon mask till döds.

Det är ett sådant motvilligt sällskap att de ingalunda vila låta övertala sig, och ehuruväl både uti Diu, Dive och Daman – vilka alle äro faste städer och av protugiser bebodde, varuti äro någre hudra katolske präster – så hava de likväl aldrig kunnat omvända någon benian till den kristne tron.

Här uti Suratte finnas ormar vilka hava tvenne huvuden, ett på vardera ändan, och krypa med en ända framåt den ena månaden och med den andra den andra månaden, och gör människan stor skada. Uti sjön såsom ock i persiske inloppet falla överflödeligen grå ormar, en aln långa, vilka äro trekantige och desse av alle människor, såväl kristne som moroer, bliva ätne. Oxar äro här mycket små och alla hava en puckel eller bult på ryggen likasom en kamel, bliva brukade för kärror varutinnan åka både kristna och morer. Kor bliva brukade att rida uppå och bliva allt överhängde med stora bjällror och skällor.

Detta landskapet Gussuratte är mökta fruktbart. Det bär uti överflöd vete och korn, ris, kattun och bomull. Här faller ock den bästa indigo, smör, vax etc. I en summa: uppå alla ätande varor är här stor ymnighet och allehanda fisk. Här vankar ock ett slags vin, vilket tappas av palmträ och bliver kallt terij. Det är mycket sunt att dricka, kyler människan uti den stora hettan och man kan aldrig bliva drucken eller få något ont därav. Det haver en mäkta ljuvlig smak, benägen både till sött och surt.

Silver och guld, koppar, tenn, bly, svavel, salpeter etc. är här överflödigt. Här slås ock vackert mynt av guld, vilket bliver kallat achab, så stor och viktig som en portugales. Ett annat mynt av silver bliver kallat ropia och gäller en halv riksdaler. Ett mindre, benämnt mamodie av värdet en riksort. Av koppar hava de peys och gäller så mycket som en öre kopparmynt. De bruka ock mandelnötter för penningar och gälla sex ett peys. Kan man alltså för tvenne mandelnötter köpa olja, lanpa, mjölk etc. Här växer ock den sköneste bomull uppå höga träen, så långa och tjocka som stora aspeträd, vilka äro ludne allt ifrån roten upp till toppen, både grenar och kvistar. Och enär ullen är fullmogen så falla bladen av alltså rives hon lika som mossor, och det två gånger om året.

Uti detta landskapet ligga de tvenne överbemälte portugiske städer Diu, Dive och Daman, och äre så faste att de intet kunna tvingas av Mogor. Ock bo här många tusen kristne uti. Allehanda slags folk må fritt där inkomma, undantagandes judar och benianer. De holländare hava ofta försökt hos den store Mogor att antasta desse städer, men aldrig bliver dem efterlåtit och beviljat. Ty där holländaren hade dem blivit övermäktig hade han väl varit de morer till stort men.

*

Vingula är en liten förfriskningsplats för de sjäfarande och ehuruväl här är en moresk landshövding så äro dock de där bo alle kristne och av portugiser avkomma, både mustiser och kastiser. Deras kvinnfolk äro mycket lösaktige. Här rinner friskt vatten ända upp för berget emot naturen och ligger denna platsen fem mil ifrån Goa. Och brukas där ett slags silvermynt, vilket gäller en mark gott mynt och kallas larins och är fatt som en byxehake, eller som man hade böjt en mässingstråd tillsamman, med några moreske karakteres påslagne.

*

Goa är en mycket skön och fast stad, evarest konungsmannen ifrån Portugal vistas, och är i förtiden bleven kallader Kalikut. Här begynnas nu Kosta Malebar och består uti desse tvenne konungariket, nämligen Kalikut och Dekan. Desse invånare äro helsvarta med långt svart hår och vackert skapade. De som bo vid stranden äro mästeparten kristne och bo ibland dem mycket portugiser som avla barn med deras döttrar.

Därhos hava de katolske många kyrkor in uti landet. Ock hava desse varit tillförene ett mycket argt och barbariskt folk men nu mycket tamde gjorde av de portugiser. Ock hava de förutan Goa här på Kosta Malebar tvenne faste städer: Kokin och Tuttikore, vilka anno 1657 äro övergångne till holländaren genom stormande hand som illa foro med invånarena. Några tusen malebarer de där bortförde dem för slavar samt deras kyrkor rövade och förstörde.

Här faller ock i alltsomstörsta myckenhet peppar, i synnerhet lång peppar. Kardimomma växer här, den som mycket skön och stor är, och låter hon allestädes plantera sig. Men förrän malebarerna försälja henne så koka de den upp uti vatten på det hon skall mista sin kraft. Här äro och ett slags haner, vilka äro så stora som en kalkonisk hane. Och de fara mycket vill, som mena, kalkoniske höns skulle vara komne ifrån Kalikut uti Indien, ty på ingen plats uti hela Ostindien finnas någre kalkonehöns, ehuruväl de engelske och holländare esomoftast hava fört kalkoner ifrån Europa till Ostindien. Ty så snart de äro ankomne äro de blivne döda.

Desse malebarer lida stor skada uppå sine trädgårdar. De äro där aldrig säkre för tigern, varken nätter eller dagar, i synnerhet de som bo på landsbygden. De gå, både män och kvinnor, helnakna, allenast skyla sin skamlighet med ett litet tunt kläde. Och deras högsta prydnad varmed de smycka sine kroppar äro silver- eller mässingsringar om armarna, fingrarna och fötterna.

Därtill hava de så länge öron att de hänga dem en halv aln neder på livet. Och att deras öron så långa äro, kan mången till äventyrs tänka. Att de så av naturen födde äro? Nej, utan de skära ett trinnt hål på öresnibbarna. Där hänga de uti

tjocka blyringar, vilka dageligen tänja och draga dem större och mera långa. Och på den vikten öka de dageligen mer och mer tyngd till dess örorna bliva så långe som de dem hava vilja. Sedan taga de blyringarna av och sätta sedan guldringar uti stället. Även samma manér bruka de cinguleser eller de som bo på Ceylon. De hava ock ett språk, enahanda skrift och bokstäver. Uti stället för papper bruka de gröna blad av palmetråd, vilka uti sig själva äro mer än tre alnar långa och intet mer än tvenne finger breda, till vilket de intet bruka något bläck, utan rita in uti bladen bokstäverna med en stylum av järn eller en vassticka av hårt trä. Detta brukas överall i Indien, undantagandes i Persien och Mogor. De hava papper av bomull, med de kineser och japoniser av silke och bomull. Dock skriva de intet med penna utan med pensel.

*

Ceylon är en ö, begriper 500 mil uti sin omkrets. Haver sin egen konung, vilken bor uti en stad benämnd Kandia. Är ett svart folk och alle hedningar som bo upp i landet. Denna ön haver tillförende varit fasta landet med Kosta Malebar. Men de som bor vid stranden på vänstre sidan om landet. De äro alle kristne och haver de portugiser haft här tre övermåttan fasta städer: Nigumbo, Columbo och Fonte de Galle, vilka holländarna med vapen hava sig bemäktigat. Alle portugiser av landet, ja, ock invånarne som kristne äro, brukas för slavar, ingalunda efterlåtandes dem höra någon katolisk präst och uti den kalvinistiska läran vilja de intet undervisa dem. Äro alltså nu varken kristne eller hedningar.

Denna kungen kan uppbringa på en liten tid några tusen soldater, vilka intet annat gevär bruka än små, korta och krokota sablar, pikar och assegaier – det är pikar som de kasta med händerna. Han håller ett mäktigt skönt regemente uti landet, i synnerhet med allahanda stånd så att den som är en adelsman måste stadigt hålla sig därvid och taga ädelmans döttrar till hustrur. En köpman intet gå från sitt stånd, utan bliva en köpman och taga sig köpmans döttrar samt hans barn och alle hans efterkommande. En bonde, en tiggare, dansare eller vare sig av vad hantverk det sig vara må, måste de stadigt med alla sina efterkommande bliva uti sine ämbete och aldrig övergiva det – undantagandes att om han vill bliva kaskarin eller soldat. Skräddare- och skomakarehantverk brukas här aldrig, ty de löpa nakna och barfota. Men av alle stånd är intet så förakteligt som smeder, och i synnerhet guldsmeder, vilke aldrig under annors tak få komma ej heller någon annen under deras, mycket mindre dricka av käril eller äta i fat med dem. Och likaväl måste alle man lita till dem. Enär dem gives något arbete så kastas dem till som ett ben till en hund. Och enär de skola leverera arbetet ifrån sig måste de gå långt emot dem och lägga sig framstupa uppå jorden, havandes bägeg händerna

för ögonen. Och så tala med dem, sedan giva de dem för sitt omak eller arbete som de behagar.

Uti rättegångssaker går här mycket strängt till värka, brukandes inga andra bödlar än elefanter och krokodiler, vilka de kalla kajmans. Den elefanten som därtill är förordnat är en av de störste bestar uti landet. Ett gruveligt grymt kreatur. Hans tänder äro beslagne med koppar och därtill skärpte. Enär han nu antastar missgärningsmän tager han honom fast uti sin snabel och kastar honom högt upp i vädret och låter så honom komma oskadde åter uppå snabelen, bärandes honom för överheten, likasom han skulle fråga om intet skonsmål för honom finnas kunde. Men är ingen nåd, så kastar han honom åter i höjden och låter honom så falla uppå marken. Sedan, när han ligger på jorden, sliter han med snabelen huvudet ifrån kroppen och graver sedan en grop i orden och begraver missträdaren däruti. Alltså gives honom av överheten för sitt omak några kannor arrak (det är brännevin bränt av risgryn) och därtill någon frukt. Nu haver Gud givit elefanten det förståndet eller uti naturen inplanterat, att när den som döden lida skall är oskyldig dömd, så skall han aldrig röra honom det ringaste hår, ej heller någonsin låter tvinga sig därtill.

Krokodilerna håller han uti en damm, runt om med staketer besatt att de intet kunna komma därur, för vilka missgärningsmän bliva kastade. Dessa äro gruveliga store. Den ringaste där är på 24 eller 25 fot lång, haver ett gap som är vidare än en karlefamn. En krokodil haver fyra rader tänder i munnen, två ovan och två nedan i munnen och gå tänderna var emellan annan. Han kan med ett bitande taga bort både häst och man. Haver ock fyra ögon, tvenne över käftan och tvenne in under käftan. Hans meste starkhet står uti stjärten, med vilken han mycket starkt slår. Ock är intet så snäller på landet som i vattnet, ty på landet kan han intet väl vända sig för sin kropp och korta ben. Men uti vattnet ligga de gemenligen och förhålla sig uti färska åer, vilka här uti landet finnas uti överflöd. Där måste folk sig med små farkostar alltid låta översätta, vilka han med sin stjärt slår över ända och alltså borttager så många som däruti äro. Han värper ock ägg vilka solen utverkar och därav bliver ungar. Här uppå Ceylon enär varmt väder är haver jag sett där ligga vid åmunden uti stranden trettio eller fyrtio tillsamman och bada sig uti solen.

Jag haver här ock sett en underlig rättegångssak och däruppå strax straffet följa. Tvenne bönder, som voro grannar, blevo oense eller trätande om ett stycke sädesland uppå vilket de plögade så kadien – det är ett slags korn likasom hampefrö vilket de koka på fläsk. Ock kunde det landet de tvistade om vara ungefär en fjärdedels tunnelands utsäde. Den ena sade honom tillkom det och den andra tillägnade det sig. Kunde alltså saken intet slitas utan där blev rättegång

hållit under bolttan himmel. Saken blev av de därtill förordnade domare nogsammt skärskådat och övertvägat, men gjordes inget annat utslag än en eld blev gjorder. Där uppå vart ett bäcken av ler satt, fullt med olja. Enär detta blev sjudande het så kastades däruti tre kopparpenningar vilka kallas pitkes, så stora som kopparhalvöror. Dem skulle den rätte grundens eller åkerns ägande av heta oljan med bara händerna upptaga, vilket den ene frimodeligen utan någon skada eller det ringaste brännande gjorde. Enär den andra det såg tordes han intet göra det efter. Den som penningarna av den sjudande ooljan upptog, honom blev jorden tilldömd, och den andra vid huvudet tagen och bunden vid ett trä. Och där sattes ett kort snöre över hans nacka och panna, vilket de vredo med ett stacket trä så hårt samman att huvudskålen språng sönder som ett ägg.

Denna ön Ceylon är en av de fruktbaraste land som uppå jordene bekante ära och kallas därför det jordiska paradiset. Det giver en sådan ljuvlig lukt ifrån sig uti sjön när man är sju eller åtta mil ifrån landet, att den sjuka kan därigenom få sin hälsa. Men enär man en tid uppå landet vistat haver befinner man där en förgiftig och mycket osund luft, så att man där bekommer en landsjuka vilken intet står att bota med någon läkedom. Förrän man bliver förder uti en annan luft så bekommer man strax förändring, antingen till döden eller livet. Och bliver man där mycket tjocker, kan ock aldrig känna sig mättan ej heller hava någon stolgång och dock intet känna någon värk eller sveda, utan liten huvudvärk. Men en får så kort anda att man intet kan gå tre steg förrän man måste vila sig.

Här är jorden alltid grön och bär alltid hela året igenom de sköneste pomeranser, citroner, lemonger, granatäpplen etc. I hela Indien växer en slags frukt, vilken kallas pisang eller bananas. Den där är välsmakande och skön samt växer mycket underlig och är en sällsam frukt. Själva trädet pisang är vid pass fyra famnar högt och nederst två alnar tjockt. Det haver inga grenar, utan blad. Och vart blad så långt som själva trädet är högt, därtill två eller tre alnar breda men allt smalare emot ändan. Ock är själva toppen intet trä, utan ihopgrodde blad. Och kan man med en bila hugga av trädet uti ett slag. Dess frukt hänger uti en knippa under bladerna så stor att en man den knappt lyfta kan.

Enär frukten mogen är, då är hon rätt gul och vart bär mer än ett halft kvarter lång och ser rätt ut som spenar uppå en ko med tunt skal eller skin utanom, vilket man avdrager med fingrarna. Själva frukten smaker mäktigt söt men är intet fast eller tät, utan likasom man beto uti en deg. Jag tror att i världen intet finnes ljuvligare och välsmakeligare frukt än denna. De kristne, i synnerhet portugiser, kalla henne figo och skola aldrig skära henne med kniv, utan bryta den. Och ehuruval hon är gul så är likaväl mitt uti en svart kärna, vilken, enär man däruti skär, synes det lika som en man skulle hänga på ett kors. De säga att detta skall vara det förbudna

trädet av vilket Adam och Eva uti paradiset åto. Ty så snart de hava ätit av den förbudne frukten äro deras ögon blevne öppnade och hava skylt sig med fikoneblad. Så äro ock desse blad mycket bekvämlige därtill ock kan man med det minsta bladet betäcka hela sin kropp, både före och bak. Detta trädet, så snart det haver burit en gång frukt, så bär det aldrig mer, utan man måste hugga det av nederst vid roten så växer det innan fyra månader annat bärande träd igen.

Den allrabäste kanel växer här i störste överflödighet – uti vilt hela skogarne fulle. Och må inga andra taga den av träden utan besynnerliga ämbetsmän som ingen annan hantering bruka än denna och bliva kallade skaliers. Den ytterste barken är grå, bliver avskurin och bortkastat. Den innerste är askfärgader, bliver uti fyrkantige stycken skuren och sedan sammanrullader. När han får litet ligga uti solen bliver han röd och uti tre års tid växer barken igen. Detta trädet bär ingen frukt eller blommor. Dess blad är som äppleblad och intet synnerligen högt. Här finnas allehanda slags åtskillige frukter, vilka oss europeiskom äro mycket obekante.

Det är ock ett bergaktigt land, i synnerhet står mitt uti landet ett mäktigt högt berg, vilket de kristne kalla Piko av Adam och förebära att Adam skalla ligga där begravnen. Men invånarna, som hedningar äro, kalla den Piko Oden och komma med alle man årligen den tredje, fjärde och femte april, vilket är deras nyår, till att offra sin avgud, vilken den kalla Jacka, det är Satan eller djävulen. Ty om man säger till en cingules "vade pro Deos", det är "Gud vare med dig", står han och grinar och ser ond ut. Men säger man "pallia Jackan", det är "gack Djävulen i våld", lägger han sine händer för den andras fötter såsom tackandes honom för god önskan.

Förutan gråberg finnes här ock många stora och höga kristallberg, vilka giva ett sådant vedersken ifrån sig, i synnerhet när solen skiner, att man intet kan se uppå dem. Om nattetid när stjärneklart är kan man skönja alla stjärnorna uti kristallen som uppå himmelen synas. Så fruktbart och skönt som detta landet är, så är det ock uppfyllt med allehanda grymma och förgiftige djur, som i synnerhet vilda elefanter, vilka här falla de bästa och största. Bliva på ett underligt sätt fångade årligen uti septembris och oktobris månad, när deras spel- eller brunsttid är.

De hava tame elefantkor, vilka är så lärda att de om nattetid gå uppå en besynnerlig plats uti skogen där de veta elefanterna hava sitt tillhåll, vilka de efterfölja. Uppå ett stort och vitt fält är byggt ett trångt stall med mäktiga sarka balkar och bommar, intet bredare är en kan gå in efter den andra. Det besticka de med grönt löv att ingen kan rättare se än det voro en tät skog. Där gå koerna

först in på den ena och sedan ut på den andra sidan. Men alle de andre som efter följa, måste bliva därinne och bliver strax starka bommar både bak och framman för dem skjutne så att de intet kunna röra sig och fötterna i järnkedjor slutne.

De elefantfångare veta så artigt att binda dem därinne. Sedan låta de dem där bliva ståendes uti 14 dagar. Emellertid gives dem ingen mat eller drick, utan dagelig sticka de dem med skarpa hakar och järn, till dess de bliva så utmäktade att de näppeligen kunna stå. Då hämtas tame elefanter fram, vilkom tänderna äro halve avsågade. Emellan tvenne tama bliver en otam bunden. Där han ställer sig motvillig, och icke vill låta tämja sig, stöta de honom i sidan med de stumpa tänderna eller slå honom i sidan med snabelen. Då måste han spatsera bunden emellan dem hela dagen och om aftonen åter införas uti stallet. Enär han nu så några dagar emellan dem gått haver, då stiga elefantfångarena först in till dem och giva allehanda frukt som kan lända dem till styrko, begynnandes tala och lockas med dem, sätta sig jämväl ovanuppå dem, och släppa dem sedan lösa ut med de andra. Alltså bliver detta fasliga och grymma djuret på en liten tid tamt.

Hon går med sitt foster uti tre års tid och ehuruväl de äro de största bestar uti världen bland alla fyrfotade djur, likaväl så bringa de hit till världene mäktiga små foster. Sina pappar eller spenar haver hon emellan frambenen och enär hon skall giva kalven dia, då lyfter hon honom upp med snabelen och bär honom alltid däruti enär hon går. En elefant löper aldrig, utan går, och med sitt stigande tager han upp en häst, fastom han lupor aldrig så starkt. Hans starkehet står intet att beskriva eller hans andre egenskaper. Allenast desse elefanter som faller på Ceylon hållas för de ädlaste och förnämste.

Ty enär elefanter som bliva förde ifrån andra orter komma ihop med en ceylonisk, då falla de strax på knä och sätta sin snabel i höjden, lika som de ville ära och hälsa dem för förnämste. Ty uti staden Batavia uppå Java gick en ceylonisk elefant, vilken dageligen tiggde uti alla mångelshus, i synnerhet hos dem som hade socker och frukt att sälja. Emellertid kommo ifrån Siam tolv stycken gruveliga stora bestar, vilka bakom slottet stodo uti ett stall och dageligen blevo redne igenom staden till färska sjöviknen att tvätta sig. Så ofta de mötte eller fingo se denna lille, föllo de på sine knä, sättandes deras slorper eller tryner i vädret, hälsandes honom

Därtill haver elefanten ock den vetenskapen – jag talar om de tama – att där han ser en person av ädel eller hög härkomst, om han än är aldrig så illa klädder, faller han strax neder och gör honom ära. Men tvärtom, där en är aldrig så väl klädder och utstofferad och av slät avkomst, den gå de rätt förbi likasom de intet sågo honom. I en summa: detta kreatur haver uti många stycken mer än mänskligt förstånd så att dem intet felar än allena målet och språket.

Tigrar och leoparder finnas här inga, utan apinior och babianer i stor myckenhet. De där göra på fruktsängarna mäktiga stor skada, ty invånarna hinna intet mer så och plantera än dessa stjäl bort. Och enär de gå ut på röveri samka de sig väl några hundra tillsammans. Och om de träffa emellertid någon människa göra de strax av med henne. Invånarna kalla dem rullwais och säga att de äro människor såväl som de och kunna väl tala om de ville, men frukta för arbete. Babianer, vilka de kalla oranggutangs (det är skogsmän) äro mycket stora och uti allt lika människor undantagandes att de äro ludne. Dock in uti händerna och på ansiktet bara. De antasta strax en människa om han icke dessbättre beväpnat. Evarest han finner en kvinnosperson så tager han dem med våld. Och jag haver sett uti Pelicatte en kvinnosperson som gick havande med en babians foster, vilken och födde ett ludit foster. Så sbart de kom från moderlivet språng det först uppå en stång, sedan uppå en dörr och sist uti ett högt trä, sedan undkom det. Ty deras konst eller art stod ej att hkälpa sig.

Apinoram äro här somlige becksvarte och hava stort vitt skägg, så att de äro påseendes som en mor. En del röda, bruna, blackota och grå, av åtskillige storleker. Enär de höra någon krokodil driva de honom strax ifrån stranden och i vattnet med sitt skriande och ropande.

Bufflar hålla sig här någre hundrade alltid tillsammans. De äro alla ljusgrå och föra sina horn mäktiga långt tillbaka, så att de med dem intet kunna göra någon skada. Men med fötterna och deras skarpa klövar stöta de igenom en människa och är för dem ingen undflykt, utan evad dem förekommer trampa de neder. Men den som någon tid oförvarandes in uppå dem kommer, kan man dem med en hatt rädda. De hålla sig alltid uti moras, i synnerhet undfly de den svåra middagshettan och bliva mycket angrepen av iglar. De hava intet hår uppå sig, ty de röta det av sig uti ävjan, kätt och sumpaktige orter.

Leuwarden är ett fyrfotat djur, en krokodil intet olik, men grönaktigare till färgen och är den störste intet mer än två alnar lång. Den där haver mycket korta fötter, han gör ingen människa ont. Han håller sig allt uti håla trän där myror hava sitt tillhåll, vilka äro hans spis och andra små krypande maskar på marken. Han bliver fången och slaktader efter han haver ett mycket vitt och välsmakande kött. Denne haver tvenne tungor i munnen, den ena över den andra.

Desmanmöss eller gråkatter löpa uti husen i stor myckenhet och göra ingen annan skada än evarest de låta falla sitt vatten antingen på mat eller kläder. Då luktar därav mycket starkt. Iglar hålla sig uti gräset så tjockt att det intet står till att uttala eller skriva. Var en människa då han oförvarandes (i synnerhet enär daggen är i gräset) sätter sig neder, då angripa honom några hundrade och suga blodet av

honom. Ligger han sig till att sova så tappa de blodet av henne så att hon intet förmår till att gå på sina fötter, varföre taga alla soldater enär de skola gå i fält salt med sig. Enär de befinna någon på kroppen lägga de ett saltkorn uppå honom, så faller hon strax av. Men sliter man henne från livet så bolnar det strax därefter.

Kobra Kapel är en orm nästan en kvarter lång. Jag tror att intet förgiftigare djur i världen någonsin kan finnas. Han är svart och haver ett spitsigt huvud. Vid örona haver han som tvenne vingar, vilka äro runda som tvenne glasögon, dem han kan draga in och sprida ut enär han vill. Enär han bliver en människa varse kastar han upp sina vingar eller briller och flyger in uppå henne. Evar han då rör vid henne spricker hon strax innan hon kan läsa Fader vår. Ock är emot hans bett ingen bot, vilket jag såg uppå en fänrik som om nattetid uppå en ort benämnd Mature blev biten. Den där icke gick tre steg förrän han var död. Och innan vi fingo honom uti vakthuset sprack han emellan händerna på oss. Andre dagen om morgonen kommo de svarta Laskarins och slogo honom ihjäl. Då fick jag se honom. Men oss blev förmant att vi intet skulle komma honom alltför när. Jag menar att denne skall vara en Basilisk, den alla veta tala om.

Skorpioner hålla sig här mycket uti husen och måste man sig väl om nattetid förvara. Då söka de som mest till människorna. Men så länge hon sover rör han henne icke, men så snart hon rör sig sticker han henne. Jag är tvenne gånge rav dem stucken och haver lidit en sådan pina att jag intet visste vartut jag mig vända skulle förrän jag fick skorpionolja. De kunna aldrig fördraga solenes hetta, utan – det jag med mina ögon sett haver – där han kommer uti hettan och intet kan komma in uti något håll, vänder han strax upp stjärten och sticker sig själv i ryggen, varigenom han strax bliver död. Hans bett är lika som ett bisting.

Tusenben är en förgiftig mask, vilken med sitt stickande bringar en människo större sveda än skorpionen. Han är så lång och tjock som ett lagligt mansfinger och haver många fötter tätt vid varandra, allt ifrån huvudet och in till stjärten. Och ytterst däruti haver han fyra vassa pinnar, så långa och ävenså skapade som iglekottstagg. Dessa hålla sig ock allt uti skuggan. Kunna ej heller föredraga något slsken. Uppå skeppen finnas ock desse såväl som skorpioner, vilka oförvarandes följa med vid som föres ombord.

Här äro ock ett slags grå ormar, intet mycket tjocka men en aln långa. De där hänga sit uti trån, i synnerhet där hjortar och svin hava sin dageliga vissa gång till floder att dricka. Då låta de sig falla neder uppå livet uppå dem, tillfogandes dem därigenom skada. Vid torpan hänga de sig ock upp, och där de någon människa träffa lider hon stor pina och står uti stor livsfara, såframt hon icke bekommer någon bot. Enär jag med flere andre esomoftast blev befallt att gå upp uti landet

och måste nattetid ligga uti skogar under blottan himmel och alltid hava eld för oss. Då skulle vi väl akta oss för ett slags små ormar, vilka voro snövita och blind – utan tvivel att de måste hava haft väder av oss – och kommo stjälandes krypandes till elden. Den människan som blev stucken eller biten av dem måste strax hugga av den ledamoten eller dö. Där voro ock ett slags ormar, vilka voro rätt gräsgröna. Dem togo invånarena och åto, sägandes att de intet vore förgiftige, ej heller gjorde någon skada.

Jag måste ingalunda förgäta den fromma och dygdige kameleontem. Han är intet fullt ett kvarter lång men är fyrfota som en agadis, med den liten rumpa. Haver ett huvud som en klossa och där ovanuppå en kam som en hane. På ryggen haver han en liten puckel som en kamel, varutav han bekommit haver sitt namn. Det de naturlige vise skriva somlige att han skall kunna leva allena av vädret utan mat i åtta dagar, somlige i tre vecker. Det är intet sant. Ty jag haver tagit honom, efter de lupu inne hos oss i husen uti stor myckenhet, och sluten uti en bur där värdert på alla sidor fick blåsa in uppå honom, men det arme kreaturet levde intet längre än uppå den andra dygnet.

Men det är sant som skrives, att han kan omskifta sina färgor. Ty han förändrar sig uti en handvändning uti blått, grått, grönt, purpurfärga, gult, vitt, brandgult, rött etc. undantagades svart. Enär han nu ute på marken finner en människa sovande sätter han sig antingen bredvid eller uppå henne och aktar att intet något skadeligt djur, som krokodil, orm etc. skall komma henne när. Bliver han något sådant varse låper han uppå hans ansikte och sticker sin stjärt uti näsebororna att han skall vakna. Nattetid uti husen – ty hela natten brännes lampor – aktar han folken för skorpioner, tusenben och annat förgiftigt som förekomma kan.

Kulis eller dragare är av desse invånarena ett särdeles slags folk, vilka intet få taga sig annat före än slläpa och draga. Desse, ju tyngre och svårare börder de hava, ju snällare löpa de. Men äro de ledige så kunna de icke komma fot för fot, utan hava de intet annat att bära så binda de tvenne stenar tillsamman och lägga dem på nackan, varmed de sedan löpa som mjöhundar. Här finnes ock ett annat slags folk, av vilke somlige hava ett och somlige bägge benen så tjocka som en timmerstock eller elefantsben och äro så hit till världen födde. De bekänna sig ingen svårhet hava utav dem. Och efter apostelen S:t Thomas haver icke allenast uti Kina och Kosta Malebar predikat, utan ock här på Ceylon byggt sig ett kapell där aposteln en tid skulle hava gjort sin bön, då är en hemligen bakuppå honom kommen och med en pik stucket honom i benet, varutav denne bovns ben skulle strax hava blivit så stort. Och alla hans släkt och efterkommande än i denna dagen födas med detta kännotecknet. Ock bliver av portugiser kallade S:t Thomas rövare. De

katoliske förebära sig uppå Kosta Karomandel uti staden S:t Thomae hava hans ben.

Enär tvenne bröder av hedningarna på Ceylon besöka varannan, ibland alla andra fågnader som den ene brodern bevisar den andra, måste han om nätterna ligga hos hans hustru så länge han där är. Ty varjem och enom står fritt att taga sig så många hustrur som honom behagar. De krigsmän hava den friheten att uti vad hus de komma, undantagandes en ädelmans, hugga de sin värja eller pik för dörren och ropa "po, po, po", så måste strax husvärden träda därut och soldater åter in. Där står honom fritt att spela med hans hustrur och döttrar som han själfver vill och bäst behagar.

*

Keylepatan Pelebeck är en stor by eller torp varuti många hundra pärlefiskare bo. Ock ligger själva pärlebanken en liten halv mil ifrån landet, öster ifrån Nigumbo. Desse fånga pärlemusslor dageligen upp av grundet i allsomstörsta myckenhet även på samma manér som uppå banken vid Ormus. Men gå här nere med allsomstörsta livsfara. Ty på grunden lägga sig krokodiler uti försåt och ingen dag går förbi med mindre de icke taga bort några av dem.

*

De Maldiviske öarna höra konungen uppå Ceylon till och ligga väster ifrån Ceylon. De äro elvatusen och ligga alla på en rad tätt tillsamman. Somlige bor folk uppå och somlige kan ingen bo på emedan de ligga mycket långt. Invånarena äro alle hedningar ävensom de cinguleser. De driva ingen annan handel än med palmenötter, vilka växa där övermåttan mycket, och bruka inga andra näringsmedel, och spisa därmed nästan hela Indien som är belägen väster om Gangem. Fraset, eller bastet, som sitter utanpå nöten bruka de föör hampa varav de göra kablar och tågverk. Sina farkostar bygga de av samma nöteträ, vilka de binda ihop med tåg av samma hampa eller bast gjordt, icke brukandes däruti den ringaste spik eller järnverk. Av bladera göra de sig segel. In summa: allt vad som behöves till deras farkostar, både last och allt, består av desse palmenötter. Eljest äro desse öar mycket folkrike och därtil arge sjörövare. Enär de allenast se ett skepp uti sjön begiva de sig med några hundrade farkostar emot dem, havandes kalk med sig, alltid så lagandes att de komma i vinden upp. Sedan storma de till med sine farkostar oaktandes att de få hugg, och kasta kalken uppå dem att förblinda ögonen.

*

Kapo de Kamerin är ett promontorium, eller lång udde, som sträcker sig väster uti sjön och öster på fasta landet, skiljer Malebar och Koromandel ifran varannan. Uppå Koromandel äro många städer vilka höra under konungen av Kolkunda, av vilkka äro mig allenast desse efterskrevne bekante. Desse lands invånare bliva kallade gentiver av orsak att de äro mycket grova hedningar, brukandes en underlig gudstjänst i det de akta mycket efter fågelsång och vad djur dem möter om morgonen.

Ty först de stiga upp om morgon, stå de uti sina dörrar och flitigt akta efter vad fågel de se först flyga, i synnerhet hökar som där äro i stor myckenhet, vilkas själar de säga vara soldaters själar som döde äro. Dem löpa de emot uti flykten och laga att de komma flygandes över deras högra axel, så lyckas det dem evad de slå uppå den dagen. Item när dem om morgonen möter en kamel, häst, åsna eller ko som något haver att bära, det behagar dem mycket väl, etc. med mycket annat fåfänga. Sin gudstjänst öva de mest om nattetid i kyrkorna och avguden bbliver kallat Pogada och han är gjuten av koppar. För honom låta de brinna lampor både nätter och dagar. Han är mäktig till påseendet, är gjort med ett elefantshuvud och snabel, fyra människoarmar, hans buk ock som en människas av vilkens navla utgår en orm, fötterne med dubbla vingar. Utanför Pogade, eller kyrkodörren, äro store figurer av lejon, elefanter, bufflar, kor, hästar etc. av sten uthuggne, för vilka de arme människorne nederfalla och dem tillbedja.

Enär deras avgud, vilket esomoftast sker, bliver av templet avhämtat och uppå en vagn sätter vilken bliver av tvenne kor släpat, kasta de arme människorna sig under hjulen och låta vagnen gå över sig, igenom vilket många komma om livet, förmenandes sig därmed förvärva ett evigt liv. De hava ock ett särdeles mynt av guld, vilket de ock kalla Pogada, så stort som en böna. På den ena sidan är intet mynt, men på den andra deras avguds beläte.

*

Negepatan är en liten stad allt med trähus av bambus byggt, vilket är en särdeles art av rör. Men finnas dock några hus av ler där de förnämsta bo. Deras handel är mest med bomull och kalk, vilken de bränna av mussleskaler.

*

Tegnepatan är ock en avgudestad, varest intet annat äro än kyrkor dit allmogen av landet alltid tillsöker att offra sina avgudar. Utan offrande leva invånarna och äro meste parten avgudarnas präster.

*

Tranquebar, eller Danskeborg, är grundat av konungen uti Danmark. Med staden är intet bevänt, utan själva slottet var så fast att det stod intet till att övervinna av någon hednisk potentat. Men emedan de danske köpmän uti många år intet fingo någon förstärkning ifrån Danmark och därtill hava de uti landet förlorat sine farkostar så att de intet mer kunde bruka någon handel uti landet, tynödgades de att leva på kredit, i synnerhet av holländarens förstärkning.

Och då han förnam att de danske uti fästningen begynte bliva för svaga, tillböde han dem danskoms undsättning med folk, vilket de bejakade. Men sedan holländaren fick besätta alla posterna drev han alla därut, vilke intet ville tjäna honom. Där voro negers som talade färdigt danske. De danskas präst, benämnd herr Nils, satt på den tiden jag där var uti ett torp och haver tagit sig en ednings hustru.

*

Sankte Joris är ett mycket vackert och befäst slott, vilket kommer de engelske till och hålla där en stor uppriktighet med invånarna, vilka efterlåta aldrig någon annan handla med sig än engelske. Denna befästningen ligger vid en hednisk stad benämnd Kaliotte, varuti inga andra än linvävare bo.

*

Narsingapatan är huvudstaden uti Narsinga, varutinnan konungen av Gollunda haver en furste med vilken alle kristne, som portugiser, engelske och holländare, alltid måste hålla god vänskap som där handla vilja. Staden är mest av lerhus och utanom med hus av rör, varuti bo inga andra än linvävare, vilka det finaste bomullslärfv väva som nogorstädes finnas kan.

Utav denne furste är mig en mäktig stor välgärning bevisad i det jag å 1654 blev mycket ila sjuken uppå Ceylon av landssjukan och kunde intet finna någon läkedom som mig hjälpa kunde, utan blev skickat till Palikatte där jag igenom en friskare luft blev, dess Gud ske lov, någorlunda bättre igen, i det att denna luften så värkade att flussen begynte flyta både genom näsa, ögon och öron. Då var uppå slottet Palikatte en regent benämnd Lorens Putt, född uti stift Bremen, uti vilkens hov jag mig mest förhöllt och förvärvade mig gunst hos hans söner, vilka icke allenast övade sig i språk, utan ock voro mäktiga älskande både till musik, sång och spel med vilka jag dageligen umgicks. Emellertid blev uti Narsingapalan den gamla Neiko död och sonen som efter honom till regimentet skulle komma böd övanbemälte landshövding till sin faders brand, ty hos hedningarna håller för den störste vanära att begrava sina döda, vilkens bud landsherren intet gick förbi,

endels att inträda uti nytt förbund med den unge Neiko, endels ock att anskåda denna kosteliga branden.

Enär jag sådant förnam å färde vara anhölt jag med störste flit hos landshövdingens söner att de ville för mig bedja det jag ock fingo göra följe, vilket ock mig blev efterlåtitt. Och emedan jag var ännu något sjuklig kunde jag intet rida, utan blev burin uti en stol.

När vi komme till Narsingapatan blevo vi om aftonen efter hedniskt vis väl anfänge men fingo intet se eller tala med den unge Neiko förrän branden var överstånden. Dagen därefter emot middagen blevo vi beledsagade igenom furstens betjante till platsen evarest likbranden skulle angå. Och var för oss kristne en särdeles hög lava beställt, varuppå vi icke allenast obehindrade utan ock väl kunde anskåda hela handlen. Först vi ankommo voro några tusen människor församlade, vilka hade slagit sig uti en ring varutinnan låg torr ved och halm, allt övergjutin med oljo och därrunt kring allt med stora krukor fulla med oljo. Då komma de med den döda, bärandes honom uppå en stol där han satt rätter, uti en vit klädning efter morisk manér, med öppne ögon havandes en pinang – det är en särdeles frukt av vilken indianerna äta sig druckne – uti munnen och en stor guldkedja om halsen.

För honom gingo allehanda spelmän med trummor, handtrummor, pipor, åtskillige och underlig gjorde trumpeter, somliga korta och somliga väl tre famnar långa. Efter den döda följde en stor trupp kvinnor, vilka gingo emellan bramines, elelr deras präster. Därnäst följde den unga Neiko med sine rådsherrar och sist en stor hop till häst med pilar och bågar. Strax blev den döda nedersatt och alla bramines ställte sig kring honom. På sistone kastade en prästman ett gult kläde över honom och så satte prästerna honom uppå halmen och sedan brand däruti. Emedan han stod i ljus lågo begynte mer än över 35 eller 36 kvinnespersoner dansa runt kring elden, havandes var och en sin oljekruka uppå huvudet. Och när de voro uti fulle dansen sprungo några stycken av dem, den ena efter den andra, uti elden, varuppå strax uti hastighet blev slaget olja och kastat halm. Men rätt som de gåvo sprungen till gåvo de med alle man ett sådant anskri till att vi förskräcktes däröver.

Uti den samma lågan redo fem beväpnade män som hava varit hans livtjänare uti full sporrsträck, icke en efter annan, utan alla tillika, varuppå kastades övermåttan mycken halm och olja, att icke allenast elden och lågan, utan ock det store skrikande och rop av omständarena stod högst uti luften. Och som mest all dammen och röken drev oss starkt uti ansikten på den orten vi stodo blev mestedelen av vårt sällskap sjuka.

Men jag, som sjuklig dit fördes, blev så förändrat och av större sjukdom antastad att ingen förväntade något liv här i världen av mig. Ty såsom landshövdingen såg att all förhoppning till livet var borto, förlät han mig där kvar och uti sitt avresande befalte mig med gråtande tårar uti Guds händer. Emellertid befalte han mig den unge Neiko eller fursten, vilken lät strax hålla stark vakt över mig. Och evad jag äskade, ja, mer än jag behövde, överskickade han mig, i synnerhet det sköneste vattnet som man någonsin begära ville. Men det som klageligaste var: ingen förstod mig, ej heller jag dem. Ty lät Neiko efter någre dagars förlopp uppsöka mig en portugisers dräng som kunde hedniskt språk.

Då jag nu uppå tredje veckan där legat hade och under tiden gick allena uti staden, i synerhet i Neikos hov, ibland desse hedningar som ett får bland ulverna, besökte mig esomoftast många kvinnoospersoner, förundrandes sig ehuru det kunde vara möjligt att en människa kunde av naturen vara så viter, emedan jag alltid gick naken allenast skylande min skamlighet med ett litet kläde. De spottade uti händerna och ströko mig om livet, förmenandes det jag skulle hava färgat mig.

När tiden nu tillstundade och jag längtade till Palikatte, emedan jag var vid tämlig hälsa, gick jag med min tolk till Neiko, begärandes ett gunstigt geleit igenom landet, vilket han intet vägrade, utan kallade samman sina rådsherrar där för mig, uti alles deras åsyn, blev för mig satt kokat ris, fisk och frukt av vilket jag måste äta. Dock först begärde jag vatten att tvätta mina händer och sedan ställte jag mig upprätt för maten och läste högt så att alla hörde Fader vår. Sedan satte jag migneder uppå golvet till att äta. Enär jag ätit hade begärde jag åter vatten till att tvätta mig med och åter läste Fader vår. Efter tolkens berättelse hava desse hedniske herrar högeligen sig förundrat det jag uti mine böne höllt händerna samman och stadigt såg uti höjden, och därtill tvättade mig efter jag var vit och ren tillforene. Så lät då strax Neiko kläda mig uti en vit hednisk morisk klädning, därtill gav mig fyra pagoder – efter vårt mynt räknandes en dukat stycket – och ett pass skrivet uppå ett palmeträdsblad, varmed jag dem efter kristeligt vis bød fara väl.

Med mig blevo tolv män förordnade, fyra trumpetare och åtta uppvaktare. Ock var där beredd en ko på vilken jag rida skulle. Denne var med ett skönt täcke överhängd och däruti voro många bjällror och andra klingande mässingsplåtar. Uti vart torp jag kom blev jag antagen som en liten furste. Alla, både stora och små, sökte att se mig och ingen gick ifrån mig utan att han förärde mig något.

Enär jag kom in emot Palikatte då begynte trumpeterna att blåsa, varuppå landshövdingen skickade några personer emot oss, förmenandes att någon gesante skulle komma. Och enär de oss nalkades kände de mig igen. Då följde jag

dem alltså ridande uppå enko allt intill landsherrens dörr. Alla soldaterna voro uti gevär och några stycken uppå vallen voro lossades. Jag blev strax hämtader till landsherren för vilken jag allt berättade vad mig vederfarit var. Mitt medfölje bekommo stora skänkor och drogo tillbaka med sin utstofferade ko.

*

S:t Thomae är en portugisisk stad med fasta murar och vallar kringom uti vilken de hava många kloster och kyrkor. Och ibland annat säga de att den aposteln Thomas skalla där ligga begravnen, vars ben de ännu hava. Häruti bo allt kristne och ehuruväl att holländaren esomoftast haver sökt att bemäktiga sig denna staden, likaväl haver konungen ifrån Golkonda och Neiko uti Narsingapatan intet sådant tillstått.

*

Pelikatte är en liten hednisk stad varutinnan bo linnevävare, vilka allahanda granna linetyg väva och artigt veta att måla och trycka. Men slottet är mycket fast och kommer holländaren till. Här såg jag tvenne kvinnespersoner bränna sig levandes och sedan de voro brände hämtades deras ben upp och nedgrovos, varuppå blev satt ett litet torn och där runtom blev mat och frukt satt, vilken hökar och andra fåglar uppåto.

*

Masulipatan är en liten hednisk stad och hava de engelske och holländare allenast varsitt hus där de stadigt ligga och driva deras handel. Bengala är ett landskap och ligger vid Gangen. Uti staden Piplepatan vistas en av den store Mogai söner, vilken regerar landet. Och hit sträcker sig den store Mogors regementer eller Indostan. Ock är Ganges mycket bred uti utloppet, mer än över två ellet tre mil. Uti Piplipatan är ock en katolisk biskop.

Nu tager konungariket Awa och Pegu vid och emedan såsom jag intet där haver varit kan jag ock därom intet förmäla. Men det är visst att de äro alla grove hedningar och kallas alla de orter Awa, Pegu och Malacka, Ofir, där Salomon haver hämtat guld och annat till Jerusalems tempels byggande, vilket alla omständigheter synes och likmätigt vara.

*

Nikobaer är en tämelig stor ö och ligger nästan mitt uti farvattnet enär man seglar ifrån Bengala och till Sumatram eller Malackam. Under samma ö nödgades vi låta vårt ankare falla både för motvind och ström. Strax kommo invånarna till oss ombord, havandes en hop grå papegojor för vilka de begärande allt järnredskap

och gamla spikar igen. Och enär ingen var som ville något byta med dem bröto de strax halsen av papegojerne och åto dem rå upp.

Där kom en sådan myckenhet att vi på sistone begynte frukta för dem. Måste alltså lossa några stycken så flydde då mesteparten, men intet alle. De voro mycket dristige, lupo åt alla håll och vad löst järn de fingo togo de med sig. Det var ett stort och grymt folk, till färgan svartgula. De hade baktill en rumpa hängandes såsom en katterumpa, men dock skullot, och kunde kasta henne vart de ville såsom en katta.

Vår styrman drog med en liten båt själv femte till att besikta om där icke kunde finnas något som voro nyttigt eller tjänligt till att äta och vederkvicka sig med. Men efter han dröjde mycket över tiden förundrade sig alle däröver, i synnerhet att de voro borto över natten. Om morgonen skickade skepparen vår stora båt väl bemannat med tvenne små stycken för bogen. Men enär vi kommo iland och begynte skjuta då lupo alle till skogs. Först funno vi vår båt all sönderslagen och spikarna borttagne sedan, evarenst det rökte upp i berget, när vi dit kommo funno vi benen efter de döda, vilka de hava slaktat och ätit. Sedan drogo vi ombord igen och gjorde berättelse över vad hänt var.

*

Malacka bliver ock kallat gylldene Kersonerus. Är icke allenast ett stort landskap, utan ock en mycket fast stad, vilken portugiserna hava byggt och holländaren sedan med stormande hand intagit. Han är belägen rätt under medellinjen eller jämnan dag- och nattstreck. Landet är mycket fruktbart, överflödet av socker, ris, bönor, kadian samt allehanda frukt och palmeträ. Ibland alle andre växer här ock ett särdeles trä vilket bliver kallat det bedrövade trädet, vilket om dagarne står så torrt, likasom det intet liv hade. Men om aftonen, så snart solen går neder, begynnar det att bära sina blommor och midnattstid äro de fullblomstrade. Strax begynnar det att fälla av bladerna då och då såsmåningom i sänder. Och allt som natten begynnar taga av så falla ock bladerna av så att enär solen kommer upp över landet igen, så ligga alla blomstren under trät. Och detta håller det så alla nätter året igenom.

Ibland andra kreatur som här finnes så är här ett djur vilket bliver kallat Efma. Det är stort som ett årsgammalt svin och är skapt uti munnen som en hare, framfötterne som gåsefötter och bak som människofötter. De hava vassa pinnar som en igelkotte och vid pass en aln långa, med vilka han gör människorna skada.

Tiger, krokodil, bufflar, elefanter finnas här ock, samt apinior, hjortar, kaniner, stenbockar och bjurar. Ibland alle skadelige djur sinnas här stora ormar av tio eller tolv alnar långa. Här fångas ock stor myckenhet av fisk, viken de utan nät eller krok fånga med händerna. Ty emedan landet är låglänt och ebbe eller floden växer, så går vattnet högt upp på landet varefter fisken stiger upp, både små och stora, och när vattnet åter begynnar att falla ut bliver fisken ständandes kvar uti göler och gropar och kan intet komma ut förrän vattnet begynnar växa igen. Emellertid enär folket förnimmer att vattnet begynnar falla begiva de sig uppå stranden och jaga dem upp tillbaka igen, och så kunna de lätteligen fångas med händerna.

En tid hände det sig att en svärdfisk var ock kommen uti en göl eller grop, där han låg och vältrade sig och intet kunde komma därut efter vattnet var honom ifrånlupit. Och eftersom uti morasen hålla sig många krokodiler, vilka akta uppå enär vattnet faller och då äta de fisk, alltså kommer en stor krokodil gångandes och blev denne svärdfisken varse. Då rusar han strax uppå honom. I detsamma kastade sig fisken om sig och med sitt svärd skar strax upp buken på krokodilen. När vi kommo dit funno vi krokodilen ligga död hos svärdfisken. Men fisken slogo vi ock ihjäl och åto honom sedan. Allahanda välsmakande skölpfisk finnes här ock. Övermåttom stora räkor bliva här ock fångne. Uti sjön finns en fisk vilken kallas sjöäpple. Han är skapter utanpå som häcklepinnor och intet större än ett ägg. Om en stiger oförvarandes uppå det så lider han mycken stor pina. Invånarena äro här gulaktige och mahometister. Ett vackert och välskapt folk.

*

Sumatra den mindre, eller Java, är en ö uppå vilken allenast tvenne konungar bo. Den förnämste uti Akin på östre udden och den andra mitt upp på ön uti Jambe. Denne ön haver tillförende varit fasta landet med Malacka och räknat till Ofir, emedan här såväl som uti Awa och Pegu faller guld, elfenben och mäktas sköna påfåglar. Men nu är det igenom vatten skurit ifråns fatsa landet, även som Ceylon ifråns Malebar. Och kallas detta sundet den gyllene Kersonerus och är fögo mer än en halv mil över vattnet emellan bägge landen. Utan tvivel att å den tiden Salomons skepp där haver varit så haver det varit en vik och sedan igenom stark ebb igenomskurit, efter det är ett mycket lågt land.

Konungen på Akin är en mäktig konung, både till sjöss och lands. Låter sig esomoftast översätta med sina elefanter, av vilka han haver en stor myckenhet, in på fasta landet och förer stort krig med konungen i Pegu. Ock är konungen av Jambe honom undergiven. Det är ett mycket folkriket land och äro till färgan gulaktige, alle mahometister, och ett stridbart folk, bruka mycket förgiftige puniarter, vilak de kalla kritser, pikar och hasegajer. Det är ett ymnogt land, i

synnerhet uppå peppar, vilken kommer mest härifrån. Och är öster på landet tämlig sunt men vid Jambe är så osunt att om en människa råkar somna på bara marken, bliver han dödssjuk. Ja, somlige stiga aldrig heller där levandes upp.

Invånarena, såväl som på större Java och Malocea, bo om dagarna neder uti bambushus men om nätterna hava de särdeles hus som stå uppå fyra stolpar och måste de kliva uppå en stega och sedan draga dem upp till sig igen, att icke tigern om nattetid skall kunna nå dem.

Här äro ock allehanda förgiftige ormar, i synnerhet av de stora som sluka både människor och svin. Jag haver här ock sett en spindel, vilken var så stor som en valnöt, luden och hade stora tänder uti munnen. Fisk faller här mycket skön av allehanda slag, i synnerhet allehanda skölpar, vilka skina som pärlemor, av vilka de bränna kalk den de bruka till pinang, det är sådan frukt till påseende som muskat, vilken de med litet av denna kalken tugga, varutav de bliva druckne. Där finnas många av vilken kalken haver frätit bort alla tänderna, så att de intet få tala och därför bruka gulltänder uti stället, och enär de äta taga de dem ut.

*

Siam är ett mäktigt skönt konungarike uppå faste landet. Och ehuru väl han är en mäktig konung, likaväl gör han en genant åt konungen av Kina. Och ehuru väl tartaren hade med vapen sig underkuvat hela Kina, likaväl hade han ändå anno 1656 fallit uti Siam. Hans huvudstad kallas Odia, men bliver nämnd Aioteka och Judea. Han är en hedning och alle hans undersåtare äro vitgula med flata ansikten. De äro ock uppnäsota. Han låter hälsa sig för en gud och haver en vit elefant varuppå han under tiden rider. Jag tror att desse invånare äro trullkarlar, ty enär de se krokodiler kasta de sig uti vattnet, simmandes emot dem och spela med dem, som de hade något annat tamt kreatur, och komma oskadde därifrån. Här faller allehanda varor, både fetalier, silver, koppar, järn, tenn, vax, saltpeter, silke och bomull uti stor myckenhet.

*

Kina haver varit, och tillförende blivit, skattat för det största, sköneste och rikaste konungariket i hela världen, mycket namnkunnigt av dess sköne hantverk, inbyggares snällhet, klokhet och lärdom, i synnerhet deras mandorins, eller höglärde lärare, vilka hårt bliva förhörde uti lagen, stjärnkikarekonsten, läkarekonsten. Och enär de äro komne till det uppsteget, skola de aldrig mer gå, utan blive burne uti stolar. Om detta konungariket att skriva, skulle en lång tid behövas, och emedan jag allenast på någre platser vid stranden varit haver, fann jag därför mig intet annat är landet förstört av tartaren. Ock haver han likaväl

efterlåtitt inbyggjarom fritt att bruka sin gudstjänst, hantverk och näringsmedel. Ock äro de kineser ett näraktigt folk, oförtrutit till allt arbete, det vare sig så orent som det någonsin kan vara.

Muren som var emellan Tartarien och Kina, vilken var fyrahundra mil lång, hava de nederrivit, konungen och all adelen bortfört fångne. Och haver där ingen av adelen gjort tartaren något motstånd eller avbräck, utan allenast en som het Eqva, vilken slog tartaren esomoftast. Och enär han blev död tog hans son Kokohinga regementet efter sin fader men hade ingen synnerlig lycka, utan sedan blev han av landet slagen och begav sig uppå en ö benämnd Aionam. Men emellertid med sine farkostar brukade stort röveri och övervåld uppå kinesiske sidan ibland sine egne landsmän. Ty, anno 1655, då vi togo förfriskning där på ön ville han äntlig hava några kvar hos sig av vårt skeppsfolk.

Här brukas inga andra penningar än av mässing, vilka dehava hängandes på ett band. De portugiser hava här uti Kina en mäktiga vacker befäst stad benämnd Makaou, uti vilken drives mycket stor handel. Ock äro här många kloster och kyrkor samt många hundra kineser som de till kristendomen omvänt hava. Ja, konungen själv, som av tartaren bortförder blev, var med hela sitt hus döpter. Honom hava de kallat Konstantinum, men emedan det föll de kineser för svårt att utsäga Konstantin, ty begynte de kalla honom Tamtim, det är ett stort ljus. Denna staden haver esomoftast blivit plågat av tartaren men han haver bekommit slag och måste vika därifrån.

*

Illa Formosa, bliver ock kallat Taiwan, är en ö vid pass trehundra mil uti sin omkrets. Halva ön kom holländaren till å den tiden jag där var 1655. Det är ett mycket skönt, sunt och fruktbart land av ris, bomull, böner, vete, socker etc. I en summa: av allehanda ätande varor. Men den bästa nytta de hade var av sangull som de hämtade uti rinnande vatten som flöt av bergen.

De hava här tvenne starka fästningar, det ena benämnd Zelandia och det andra Backsamboy. Invånarena äro svartgula och alla som höra under holländaren äre kristne, men de andra hedningar. Ock kunna av holländarna intet tvingas, efter de bo på höga bergen, evarest de hava sin boskap, risåker och alla trädgårdar, och behöva intet något av dem som bo neder på landet, utan komma esomoftast till dem och sälja sandgull, tagandes allenast bomullskläder igen.

De som bo på bergen hava ett annat språk än de som bo under berget och kan ingen förstå den andra. Och ehuru väl att holländaren ofta have försökt att komma på bergen till dem så är han väl uppkommen, men så hava åboerne straxt lupit in

uppå ett annat berg emellan vilket de hade en hängande brygga sammanflätat av rottang eler spanska rör, och enär holländaren kom efter höggo de bryggan och de som därpå voro bröto halsen av sig. Alla invånarena äro mäktiga snälla löpare och mycket visse att kasta med sine kastespetsar, jagandes mycket efter hjortar och vilar svin, vilka här finnas uti stor myckenhet och göra stor skada på folket. Hjorteköttet äta de rått och bloden supade de med skedar.

Här hörde jag att denne ertz-sjörövaren Kokotinga är anno 1659 med sin flotta oförvarandes kommin bak på landet och där med några etlige tusende kineser infallit. Ty landet var honom allestädes öppet och alle invånarena som icke på ergen bodde nedergjort och ihjälslagit både kvinnor och barn och av en slump fått befästningen Baxamby bort.

Sedan kunde han tvinga det andra slottet Zelandia, uppå vilket var ståthållaren Friedrich Coyet, en svenskfödder, vilken värjde sig så länge han kunde och hade krut och lod. Men det som allravärst var: de hade intet färskt vatten, ty slottet låg uppå en liten torr sandholme och kringfluten av salta sjön. Ty allt vad de skulle hava utav landet, både mat och vatten, måste hämtas vid Baxamboj. Haver alltså han måst söka fredsfördrag, vilket kineserna riktig höllo till dess de holländske skeppen kommo och hämtade dem dädan, förändes dem till Batavia.

*

Aionam är en liten ö vid pass 40 eller 50 mil uti runden. Där förhöllt sig Kokotinga anno 1655 med sitt parti och blev oss efterlåtitt att hämta vatten. Och var ett stycke ifrån standen en frisk sjö varest var mycket krabber, lika taskekräftor, vilka enär vi fingo dem upp av vattnet och litet hade legat i solen blevo strax resolverade uti sten, så att man kunde bryta av dem som en tobakspipa. Vi togo käppar eller stockar vilka vi stucko neder uti vattnet. Så mycket som vått hade varit, blev sten, och det övriga träd. Alle våre vattenfat och läglar blevo till sten. Vi dristade oss intet längre där ligga, ty vi fruktade mycket för denne sjörövaren emedan han begynte belägga oss med farkostar.

*

Tarnado är en av de Moluckiske öar, vilken haver sin egen konung. Ock haver konungen uti Spanien först uppfunnit desse öar samt häruppå med behändighet fäst sin fot och kastat upp sin befästning, varmed de sedan tvingade invånarena. Ty holländarena blev med desse invånare bekant, stack han sig in med dem och fick lov att bygga sig ett fast hus, lärandes invånarena umgås med gevär, i synnerhet musköter och stycken, halv ock mycket till att spaniorn blev där utdriven ävensom uppå Amboina.

Invånarna äro alle mahometister. Vacket och välskapt folk, rätt svart, havandes långt hängande hår och äro goda soldater. Och uppå denne ön föga är något till finnandes som nyttigt kan vara, utan något nejlikor, oansett det föga kan indraga. Hon är likasom nyckelen till de andra öarna. De bruka ett slags bröd, vilket de kalla sagu, vilket de göra av kärnan som sitter uti ett slags träd av vilket de tappa en drick den de kalla saguver. Brödet smaker likasom man beto uti annat mycket hårt bröd som stålbakat är, men haver slätt ingen smak. Orsaken att här växer så litet nejlikor är att holländaren lät fördärva alla träerna på det att spanierna intet skulle hava något gagn utan desse tartanater.

Amboineser och alla Malaier äro artige dansare, vilket de kalla sagalilla, och dansa allt med sine sabler, vilka äro gjorda av hårt trä, artigare än polackar, två och två mot varandra, görandes åtskillige hugg och fäktaresprång emot varandra, brukandes alltid en lång schilt på vänstre armen.

Detta är ett bergaktigt land, i synenrhet ett mäktigt högt berg som brinner både natt och dag. Om nätterna synes blå lågan vilken står upp i skyen. Ock djärvs ingen närmare än på en mil när sätta med skeppen ifrån denne elden eller detta brinnande berget. Om nattetid, enär stilla väder är, i synnerhet om morgonen tideliga, befinne man överloppet allt fullt med aska. Under tiden flyger utav berget stora klippor som springa ut i sjön.

Här finnes så väl som på Amboina ett underligt slags folk, vilka bliva kallade Kakurlacko. Desse hållas och utrotas såsom ohyra evar invånarna träffa dem. De äro snövita, både till hull och hår, ehuru väl innevånarna äro svarta, och hålla sig uti hemlige jordekulor om dagarna där ingen kan finna dem utan stor mödo, och ser de icke mer än stenen om dagen. Ty enär de om dagarne bliva uppgravne krypa de kring likasom ögonen vore utstuckne. Men om nätterne, ju mörkare det är ju bättre se de, och då bruka de sig med rapperi och tjuveri, i det de avhända invånarna enär mörkt bliver allt vad de planterat och sått hava.

De hava ock ett särdeles språk, vilket de allt med pipande framföra och intet stämmer överens med själva landsspråket. Vår skeppare begärte av de tarnataner att han skulle bekomma en av desse kakurlackos och blev honom given en kvinnosperson, vilken uti förstone intet kunde äta någon kokat mat, ej helelr till det ringaste visste att skyla sig, ty hon såg intet. Men ju mer och mer hon blev brukader eller driven uti solen och dagsljuset, ju mer kom hon till synen, men steg högt upp med fötterna. Här uppå desse Maluckiske öarna faller mycket av de stora bergormar som sluka både människor och kreatur. Bufflar, kor och andre sådana kreatur finnas här inga, utan allenast svin vilka de tarnataner aldrig äta, utan allenast de kristne.

*

Amboina är en av de förnämste ibland de Moluckiske öar, vilken spisar hela världen med nejlikor. Ock haver desse invånare tillförende levat under konungen uti Tarnado, men så hava de amboiniske Orang-Kaias, eller adel, gjort sig till en regering och skilt sig ifrån sin konung. Emellertid hade de engelske väl sig där inrotat och hade god hyllest med invånarena. Holländarna hade ock sin boning där och drevo stor handel och hade mest hela nejlikeskogen på sin sida.

Och ändock att de engelske voro de holländarna till ingen men, likväl stämplade de holländska huru de kunde få de engelske dädan, och stämplade så hemligen med de amboineser, vilka om nattetid slogo neder dem alla och plundrade deras egendomar och varor. Sedan blev ingen engelsman efterlåtit att handla där, utan där de nu vilja hava nejlikor, måste de köpa dem av holländaren. Nu haver han byggt där många befästningar och än dageligen söker att tvinga de amdoineser, vilka dock sannerligen äro käcka soldater. Ty uti fält kan holländaren intet uträtta emot dem, utan de hava nu företagit, igenom krig, holländaren, all nejlikeskogen och vill han hava nejlikor så köper han nu av dem.

De bruka inga andra gevär än pikar och spatter eller puströr samt sablar av trä. De små pilar som de blåsa av puströren äri av fiske- och i synnerhet svärdfisketänder med en krok. Och emedan alle kristne löpa nakne, lägga desse invånare, enär de hava kunskap att de skola gå ut, sig i försåt för dem. Och enär de komma gåendes blåsa de av puströret en spets eller pil vilken med starkt förgift är bestruken, och evar han då träffar någon människa så att pilan bliver sittandes inne uti köttet, måste den människan dö, såframt han icke strax bekommer människoträck att äta, vilket de gemenligen bära hos sig uti ett träkäril med ett täcke över. Ty det värker uppkastelse och driver alltså förgiftet ifrån hjärtat. Eljest, såsom det är ett berg- och skogaktigt land, ja, så trångt att de intet kunna gå två, mycket mindre fyra uti en ledd, utan man efter man allt uti en rad, så veta väl invånarena var deras trupp skall gå igenom. Alltså pläga de hänga sig fasta uti höga träd som stå hartvid vägen, havandes sin träsabel med sig. Och rätt som han förnimmer att det nalkas till ändan, giver han grann akt uppå den efterste som sluter truppen. Strax han är honomförbi låter han sig falla och med ett slag haver han bort antingen huvudet eller armen och så begynner han att löpa. Alle kristne huvud som de bekomma koka de köttet utaf och huvudskålen bruka de till dryckeskäril.

Här uti skogen är så mycket av allehanda papegojer, korpar, luris och små porkviter, vilka hålla uti skogen ett sådant skri och rop att ingen kan höra något annat. De invånare, enär de vilja hava dem levandes, så skjuta de dem med trubbote pilar så att de falla neder, men komma sig strax till igen. Men de andra,

vilka de vilja hava till mats, dem skjuta de strax till döds. Här finnas stora kortpar av åtskillige färgor, vilka äro de rätte indianske korpar. Stora ormar hålla sig här ock, vilka göra stor skada på svinen och människorna.

*

Banda är en liten ö vid pass fem eller sex mil uti runden och över alla öar uti vida världen berömd, emedan allena här växer muskater vilka spisa hela världen, icke allenast med bladen eller blomman, utan ock den sköne utverkning som därav drives, samt balsam och olja av själva rötterna, dem likaväl oskadde. Trän där de uppå växa äro lika päronträ, allenast de äro litet smalare.

Muskaterna, när de växa, äro de med fnas så stora som en mans tvenne knytnäver. Det ytterste fnaset är påseendes likasom man sågo mossan på valnötter, men likaväl större och blekare, av vilket de koka mos. Men det betager en människa att hon bliver så sömnig så att hon intet kan veta om det är dag eller natt. Och enär det ytterste fnaset spricker av solen, vilket är ett tecken att frukten mognas, låter muskatblomman sig först se, vilken först visar sig röd sedan livfärg och sedan brandgul. Men för blomman finnes en liten hinna som sitter emellan själva skalet och blomman, vilken är så hård som ett annat nötskal. Häruti ligger själva kärnan eller muskatet, vilket sedan där bliva av skalen utklappade, bliva kastade uti kalkevatten, eljest kunna de intet länge vara.

Desse trän hava en underlig natur, så att ett av dem är som mankön eller hane, vilket bär långa nötter. De där hava ingen smak, utan som man beto uti ett stycke talg. Av detta hava alle de andra som på en mil eller mer runtom växa sitt semen. Och om man vill hugga uti detta trädet, då skola alla de andre som däromkring stå tillika förgås och förtorkas. Desse trän låter sig aldrig av någon människohand planteras, utan här äro ett slags fåglar, vilka kallas Eme eller Kassavaros. Desse svälja neder den muskaten med allt som de falla av trän, vilka strax gå igenom livet ut igen och därav växer strax ett trä.

Denne Kassavaros eller Eme är en fågel större än en struts, haver tre klor på var fot, är becksvart och haver inga vingar och ingen tunga och ett skarpt skal uppå huvudet. Kan fördenskull intet flyga utan löpa så strakt som en häst, och uti loppet faller över ända allt vad honom emot står, både folk och andra djur. Jag haver ock sett dem tama där de gingo ibland folket uti husen.

De kastade stora stenar, som hönsägg, uti deras mun, dem de slukade upp. Och strax gingo de igenom andra ändan, och intet gäve sig därvid. I en summa: vad mat de åte, den gick strax igenom.

Paradisfåglar finnas här allenast, vilka invånarna som ännu där äro – ehuru väl de äro trälrar – så hava de dem allt döda till köps. De bekänna och säga – såsom ock holländare göra som där många äro bott hava – att de aldrig hava sett dem levandes, utan allt funnet dem döda uppå jorden. Naturens skribenter kalla honom apodom, efter han skal intet hava varken vingar eller fötter, vilket är även så sant som de skriva om elefanten, leoparden, krokodilen, kameleonten etc. Ty haver jag med mig fört tvenne hit till Sverige, vilka jag förärande till de förnämde herrar. De hade både fötter och vingar.

Kungsfågeln är ett litet djur som haver alle de färger uti världen finnas kunna, och bliver aldrig heller levandes funnen, utan allt döder uti sjöstranden. Den skattas mycket kostligare än paradisfågeln.

Här uppå Banda finnas inga skadeliga eller förgiftige kreatur. Vad nu själva öns åboar och inbyggare anbelangar så hava de tillförende varit sina egne herrar och av gunst efterlåtit först de engelske hos sig bo, sedan låta de övertala sig av holländaren, vilken strax begynte kasta upp fästningar, och dageligen mer och mer stärkte sig. På sistone kom han med sin flotta därföre och med folket gjorde landgång och slog så ihjäl först alle engelske och sedan invånarna, undantagandes någre få, vilka nu gå där för trälrar och slavar. Alltså haver holländaren hela muskathandeln sig förbehållen.

Det tvivlas mycket om den större Java. Somlige säga det vara en ö, men mesteparten mena denna vara fast vid det landet österut. Dock vara nu härom hur det kan. Jag haver allenast besiktat den norre stranden och äro på den sidan fyra särdeles konungar vilka äro mycket mäktige och hava sina särdeles konungariket. Den mäktigaste är konungen ifrån Matram, vilket är så mycket som en hjärna. Den andra ifrån Japara. Desse äro bägge grymme och hädiske tyrannen dem kristnom. De hava fört åtskillige krig med holländaren och gjort dem mycken avbräck, i synnerhet enär de först hade planterat staden Bataviam uti konungariket Jackarta och fördrivit dess konung, vilken sedan måste taga sin tillflykt till desse tvenne övenbemälte konungar, vilka hade när blivit dem övermäktige, var icke de engelske hade kommit dem till hjälp varigenom de bägge uti förtrogen enighet begynte göra staden så fast att de intet fruktade för något javanskt upplöpp.

Men enär holländaren såg sin lägenhet gick han hemligen till och mördade alle engelske och så behölte han staden allena. Så lönes troheten. Den tredje är konungen ifrån Bantam, vilken är mycket from, tillika med konungen av Balumban. De efterlåta både engelske och portugiser handla med sig. Ja, där bo de uti sina hus fritt och säkert, men aldrig efterlåtes dem att anställa någon befästning. Alle desse invånare som bo vid sjökanten äro mahometister, men inne uti landet

hedningar. Detta är ett fruktbart land av matvaror, som ris, socker, kadian. I summa: allehanda slag både fisk och vilt, i synnerhet av fåglar, påfåglar och turturduvor samt övermåttan vilde höns, vilka intet lägga sina ägg utunder sina vingar, utan solen värkar dem ut. Fyrfotade djur finnas här också, samt hjortar och svin, i synnerhet de hjortar vilka intet äro ett kvarter höga och till alla ledamoter mäktiga subtile, så att man med större lust dem anskådar. De hava också tama bufflekor, vilka mjölkas var dag. Och är deras mjölk mycket tunn och svag i det de äta av frukter som brukas till att lösa livet, såsom tamarinda, kassia, fistula, senseblad etc. varav de bekomma durchlopp.

Här äro skadeliga kreatur allt för mycket av åtskillige slag, som krokodiler, tigrer, skorpioner etc, i synnerhet salamandra, vilken invånarna kalla jecko, emedan han håller sig uti ihåla trån och gamla hus där han om nattetid sitter och ropar "jecko, jecko, jecko" etc. Han är fatter som en groda, haver en stjärt som en fyrfota, vad om honom skrives, att han skall släcka elden enär han däruti kastas, det är intet sant, utan han bliver död och brinner av elden. Dock kan han släcka någre eldekol, för det han är mäktig kall. Om han fäller sitt vatten ifrån sig och det kommer på en människa, så måste han strax dö. En jecko eller salamandra var kommen oförvarandes in uti guvernörens på Batavis rustkammer, och där har han rört vid ett förgyllt harnesk, vilket var förordnat konungen till Japara och så mycket vått hade blivit var allt förfallit, ty stora stycken gingo ut. Jag såg också en upptorkad jecko som en man hade för raritet. Och ehuru väl han många år hade varit torr, så enär han lade honom uppå några varma stenar kröp han som han skulle hava varit levandes.

En orm såg jag där 25 fot lång, eller tolv och en halv aln, vilken hade slukat en hjort uti sig. Emellertid blev han fången, ty hans natur är att enär han hade slukat något stort, kan intet komma av stället förrän det smälter. Och bragtes till guvernören, vilken strax lät skära upp munnen.

Sist kan jag detta ädla palmträ ej förbigå, som över hela Indien växer och kallas kokos. Av detta trä hava de indianer allt vad som till deras nödtorft fordras och till husbehov behöves. Först växer häruppå nötter, bland vilka de störste ungefär draga en kanna och hava en tjockt fnas utanpå själva skalet. Av kärnan hava de mjölk eller olja. Av skalen göra de slever, skeder och dryckeskärl. Av laven eller mossen rep, tåg, lunta och allehanda små band. Av palmiten eller kronan den välsmakaste kål. Utav själva trån tappa de vin vilket smaker om morgonen som mjöd, sedan inemot klockan åtta som renskt vin och efter middagen är det ättika, vilken sig alltid stadigt håller.

Om nattetid komma här mycket stora nattbläsker, vilka äro så stora att en man deras vingar knappt omfamna kan, som av denne saften dricka sig druckna och bliva så under träen upphämtade, dödade och ätne. Jag haver tagit dem druckne upp och spikat dem på väggarna med en rutten spik. Enär de äro till sig igenkomne och hava ruset bortsovit beto de av spikarna ävensom de hade bitit av en tobakspipa. De hava mun likasom en räva. Med bladen av palmeträn betäcka invånarna sine hus och av själva stocken timra de sine farkostar.

Sålunda vare nu korteligen sagt för denne gången.

Anno 1656 satte jag mig alldeles uti sinnet en gång efter långvarige och mödesamme resor besöka mitt käre fädernesland. Bekom alltså mitt avsked utav generalen som å den tiden var uppå Batavia vid namn herr Johan Matzsucker. Och blev alltså befalt stiga uppå ett skepp benämnt den vite elefanten. Alltså lyfte vi i Guds namn ankar och gingo till segels och med oss tvenne andre skepp, nämligen Magd von Enckhuysen och Rotterdam den tredje februari.

Vi hade nog arbete förrän vi kommo igenom Streto sunda, förmedelst den starka strömmen som faller emellan Pallumbam på större Java och Pepparlerdam, eller Sumatra. Vi kommo likväl innan någre dagars förlopp till att sätta ankar under ett högt berg, benämnd Krakatou. Här törde ingen iland för ormars myckenhet. Detta berget synes väl sexton mil uti sjön och hava såväl holländare som segla till Bataviam som engelske de där segla till Bantam, enär de komma ifrån Eurpa av detta berget en god känning att de icke löpa Streto Sunda förbi.

Dne nionde februari gingo vi till sjöss och strax träffade vi det ena och stadigvarande vädret, vilken vi behöllo uti fem månaders tider, nästan intill dess vi kommo in emot åtta grader, när jämnan dag- och nattställe. Vi seglade under tiden 70, 60, 50, 40, ja, aldrig under 30 mil om dygnet. Ock ställte vårt lopp igenom den store Indianske sjön till stora udden på Afrika där vi oss vederkvickte, sedan till S:a Helena, där vi togo ved och färskt vatten samt några villa svin och bockar. Och så till Uppfarelsens holman där vi fångade en stor myckenhet av sköldpaddor.

Sedan läto vi gå fort igenom jämnan dag- och nattstrecket, vilket vi förbi gingo Pingstedagsnatten siste gången. Ty Pingstdagen hade vi solen om middagen uti fullt nord och andre dagen därefter om middagen uti fullt söder. Uppå sex grader nord om strecket fingo vi först se nordstjärnan nattetid högst uppå store masten, mycket litet över jorden. Så reste vi Kanarieöarna förbi, nord om Irland, Skottland och Engeland för turkar och andre sjörövare som gemenligen pläga hårt söka efter de ostindiefarer. Dock – Gud ske lov – kommo vi lyckelen in uti Vlie den nionde september. Enär vi seglade ifrån Java voror vi 360 och några själar, med kvinnor och barn, och enär vi läto falla vårt ankar uti Vlie vore allenast 140 behållne, alle de andre döda av vattusjukan. Och av desse 140 funnos på sistone intet mer än 14 man som kunde gå till rors och taga in seglen.

Sedan jag nu i fjorton dagar hade brukat läkedom för vattusjukan uti Amsterdam begav jag mig uppå en farkost benämnd Söderstjärnan till Stockholm dit jag – ud ske lov – lyckeligen ankom den 22 oktobris anno 1656, tackandes Gud som mig den nåden bevisat hade att jag ånyo var värdig att höra Guds helige och saliggörande ord, nyttja och bruka hans heliga och högvärdige måltid, vilket jag intet haver fått njutit uti åtta års och sju månaders tid. I desse åtta års och några

månaders tider haver jag sex gånger gått under jämnan dag- och nattstreckt med bägge kräftans och stenbockens krets.

Vad vedervärdigheter jag emellertid utstått haver, hemställer jag var redelig kristen att betrakta. Ofta varit antastat av ovanlige och förgiftige sjukdomar, oss europeiskom hel obekante, samt med största livsfare umgåtts med barbariske folk, i synnerhet med de argeste och grovaste hedningar hos vilka jag en rum tid aldrig haver sett, än mindre smakat, öl, bröd eller vin. Och undertiden hade måst löpa naken som ett annat oskäligt kreatur och övermåttan blivt tvungen av solenes svåra hetta. I skogar, buskar och berg aldrig gångit säker för tigrer, leoparder, lejon, elefanter, vilda bufflar, krokodiler, babianer, skorpioner och åtskillige slags förgiftige ormar etc., förutan åtskillige arbete och slaktningar till sjöss som jag utstått haver ibland främmande nationer, som holländare, fransoser, portugiser, åtskillige barbariske och indianske sjörövare, haver jag ock under min aldrånådigste herres och konungs Caroli Gustavi – nu salig hos Gud och glorvärdigst i åminnelse – flagge uti tvenne slaktningar till sjöss fäktat. Den ena var emot konungen i Dannemark anno 1657 vilken angick emellan den svenske och danske flottan den 12 och 13 septembris emellan Ysted eller Simrishamn och Danske Mön. Den andre emellan kronan Sverige och Holländaren uti Öresund anno 1658 den 29 oktobris. Vill alltså härmed uti största enfaldighet sluta och med poeten säga:

Förän vi komma till att bo / I rolighet och stillhet / Måste vi hava stor oro / Och lita på Guds mildhet. Psalm 66. v. 12.

Vi äro komne genom eld och vatten / men du haver utfört oss / och vederkveckat oss. Palingius.

Den som är beprydd med Dygden / Han kan resa igenom öknen / uti de Arabers Land: Ej skall honom ske då fara / Om han hos Inder mån' vara / Eller Etiopers Land.

NICOLAVS MATTHIÆ Kiöpingh/
Westmannia Svecus.